

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

A NEGYEDIK FÜZET TARTALMA:

Rómer Flóris: Kalmanczai Domokos székes-fehérvári prépost codexe.	169—173
Barna Ferdinánd: A Magyar Nemzeti Múzeumi Széchenyi országos könyvtár rendezéséhez.	173—183
Csontos János: A „Farkas Lajos“-féle gyűjtemény codexei a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.	183—189
Thallóczy Lajos: A Crouy-irodalom.	189—193
A magyar irodalom 1876-ban.	194—201
Hazai nem-magyar irodalom.	201—203
Hazánkat érdeklő külföldi munkák.	203—205
Vegyes közlemények.	205—207

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kinezeit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 20 ivnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, vagy a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a M. Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

KALMANCZAI DOMOKOS
SZÉKES-FEHÉRVÁRI PRÉPOST CODEXE.

Közli: Rómer Flóris.

Kalmanczai Domokos prépost XV. századbeli főpapjaink között kiváló helyet foglal el. Mint legtöbb társa, a tudomány és művészet lelkes barátja volt. Dús könyvtára volt, melynek könyvei közül már négyet ismerünk; egyik példány Lambachban van; a másik a Lichtenstein hercegek könyvtárában Bécsben; egyet mutatnak, szép kicsided festményei miatt a zágrábi főegyház kincstárában, a negyediknek nem régen jöttem nyomába. — És hány ily nevezetes hazai kincs lappanghat még hazánk és a külföld cimeliái között, diszítván az idegen nemzetek könyvesházait, kiknek ezen esetekben csak az az érdemük, hogy talán több tudományos érzékük, vagy több pénzüik volt, mint azoknak, kik e ritkaságokat hozzájuk vitték és eladták; de arról, hogy ezen diszpéldányok valamikor saját édes hazánkban vagy keletkeztek, vagy magyar tudósok által vétettek, mélyen hallgatnak, vagy ennek terjesztése ellen, mint egy esetben tudom, komolyan tiltakoznak.

Nem először szólalok fel szaklapjainkban, mily káros azon egykedvűség, melyet kéziratunk irányában mutatunk, mily pótolhatlan veszteséget okoznak azok, kik a régi könyvek tábláit elhanyagván, azokat ujjakkal fölcserélik, meg nem gondolván azt, hogy így magyar bibliographiánkat egyesek egyéni viszonyainak följegyzésétől örökre fosztogatják; nagy nevű tudósaink könyvkincseinek ismeretét gátolják! Vagy csak Corvin Mátyás királyunk könyvei birnak előttünk kizárólagos becsesél? Talán épen azért, mivel azokat a külföld is becsüli és arról mint előttünk egyedül ismert könyvgyűjtőről ők is tudnak valamit? Ha Cesinge János, Zrednai Vitéz János, Domokos püspök, Bakaes érsek és annak dicső utódainak könyvei már minket

magyarokat nem is érdekelnek, sőt avval érjük be, hogy volt Mátyás királynak legalább olyan könyvtára, mint sok más európai fejedelemnek? — Hogy e dicső tudományos királyon kívül voltak hazánkban még más, és pedig saját vérünkből származott tudós könyvgyűjtők, azt nem szabad, nem illik agyon hallgatnunk.

Ezen felszólalásimmal is úgy jártam, mint sok mással. Hiába kiáltottam a pusztába; helyeselték eszmémet, de a munkához nem igen nyúltak; és a régi könyvek újra köttetnek, tábláik eldobatnak vagy ha fából valók, tüzelésre használtatnak, megfosztjuk magunkat azon okmányoktól, melyeknek nyomán hajdani dicsőgünek egy-egy oszlopát emelhetnők!! — Majd lesz akkor erre nézve is figyelő és gyűjtő — mikor már megfigyelni és gyűjteni való nem lesz!

Ámbár missale-nk, mely 55. 3. fol. jel alatt a zágrábi érseki könyvtárban létezik, nem bir azon majdnem' azt mondjuk olasz czéhbéli typussal, mely a florenczi codexeket oly annyira megkülönbözteti mind a többi, még olasz kicsided festményű kéziratoktól is, még is talál hazánkban számos társat, melyek a széleken lombozattal és virágokkal gazdagon keretelvék, melyek kezdői arany, fényes alapon az egyszínű betűt mutatják, míg a fenmaradt hézagok rendesen más színű levélhátterrel ékesítettek.

Hogy a zágrábi codex kétségtelenül valamely magyar főpap, vagy magyarországi főegyház számára készült, már magából az előrebocsátott naptárról és az ünnepek énekeiből és imáiból világosan látható. Így például:

Júniusban: V. Kal. Julii: Ladislai regis hungarie után ez áll:
totum solenne;

Júliusban: IV. Nonas Julii Octava sti Ladislai regis;
" III. Kal. Aug. Deposicio sti Ladislai Regis.

Augustusban: XIII. Idus Stephani regis hungarie, totum solenne;
VI. Kal. Sept. Octava sti regis Stephani;

Septemberben: IV. Non. Sept. Deposicio sti Emerici, solenne;
VIII. Kal. Octobr. Gerardi epi mris; vörössel;

Novemberben: Nonis Novbr. Emerici ducis confess; totum solenne.

XIII. Kal. Decembr. Elisabeth vidue; totum solenne.

Igy a litaniában a hitvallók közt ezek fordulnak elő: Sancte rex Stephane; Sancte Emerice; Sancte Ladislae; az özvegyek utolsója pedig: Sancta Elisabeth.

Az egyes ünnepek címei ezek:

- In festo beati Ladislai Regis et confessoris;
- In festo deposicionis beati Ladislai Regis confessoris;
- In festo beati Stephani regis hungarie confessoris;
- In festo beati Gerardi Abbatis, doctoris;
- In festo deposicionis beati Emerici ducis Selavonie, confessoris;
- In festo beati Emerici ducis Selavonie, confessoris;
- In festo beati Elisabeth vidue filie regis hungarie; stb.

A hymnuszok pedig 4 század előtt épen egy hangzottak, mint azokat a zsolozsma alkalmával mai napon is éneklük, például:

Sz. László napján: Nove laudis extollamus,

Regem cuius exultamus

speciali gloria; ebből van 12 versszak.

Sz. István napján: Corde, voce, mente pura

Solvens deo laudis cura

Ydolorum spreta cura

letare pannonia; van 14 versszak.

Sz. Imre napján: Stirps regalis, proles regis

Imitator vere legis

Vera dedit gaudia; van 13 versszak.

Sz. Erzsébet napján pedig: Jucundetur plebs fidelis,

Elyzabeth quod in celis

Scandens gaudet hodie stb.

van ezen énekből 12 versszak.

Mind ezeknél érdekeseb, a mi e nevezetes könyv előtáblájára van írva: „1518 Missale Kalendiny Bte Marie virginis resignatum per Executorem quondam Reverendi domini Georgy de Thopwska ipsius dominis preben (datis) E (celesie) Z (agrabiensis).“

A kézirat végén pedig ezt olvassuk: „Explicit presens Missalle (sic) per manus Mathei presbiteri de Milethincz plebanique sancti pauli in Othnya Anno domini Millesimo quadringentesimo Nonagesimo quinto.“ (1495).

A fődíszlapon, valamint egyes főünnepeknél a festő változó ízlését és ügyességét látjuk. Így az elsőn, mely így kezdődik: Veniens unigenitus filius tuus stb; a keret körös-körül futó

lombozatból, geniuszokból, madarakból áll. A kezdő helyén szívárványon ül az üdvözítő, kormánypálczával és országalmával, a hatalom jeleivel. A kerek szívárványos keretet két angyal tartja, s körülötte is angyalok lebegnek. Alól középett a jobb odalon homorúan kikanyarított paizs áll, fölötte a fehérgyöngyös infula és a főpásztori bot. A címér felső részében, mely vörös alappal bir, jobbra néző oroszlán fekszik, egy széles feketés, talán eredetileg ezüst pólya választja el az arany fél, 5 ágú csillagtól, mely szintén vörös mezőn tündöklöklik.

Azt hiszem, hogy nem igen nagyot hibázok, ha ezen címert szintén Domokos fehérvári prépost, későbben váradi- és erdélyi püspökének tartom, mert ámbár sem a színek, sem az alakok nem egyeznek meg tökéletesen a mai címertani fogalmak szerinti pontossággal, még is oroszlánt, bár fekvőt — míg ottan ágaskodik, — és fél csillagot az alsó mezőben tüntetvén föl, — míg ottan csak fél csillag ragyog, — koczkrátatjuk azon véleményt, hogy ezen jeles mise-könyv is Domokosé volt. — (Hasonlítsd Arch. Értesítő I. kötet 106. lapot, II. kötet 279. I. és III. kötet 181. I.).

A díszlap keretének alsó, szélesb szalagjában jobbra sz. Péter áll, jobbájában kulcsot tartván olvas, balra sz. Pál a kardon kívül könyvet is tart. Középett kacskaringók közt meztelen emberek és állatok fordulnak elő.

Krisztus születésénél hasonlóan, mint az első díszlapon a keret lombozatos; a kezdő P-ben Krisztus arany nimbustól körülveve imádtatik sz. anyjától és Józseftől, mögöttük az állatok láthatók; háttérben Bethlehem és az éj csillagjai vannak.

Alúl két angyal az előbb leirthez hasonló címert tart, a keret szélein állatok, emberi alakok, virágok és egy szemközt álló nyilazó váltakoznak.

A három sz. király ünnepeén a kezdő és a külső keretrész virágos kacskaringókkal és szemszörös arany pontokkal díszlik. Az egész alsó szélesb részt a fa-székekben ülő b. szűz, és arany edényeket ajánló királyok töltik be. Sajátságosak a szentségmutató-féle edények, a nyergek, kengyelvasak; a lovak pedig nagyon helytelenül vannak rajzolva.

Egészen más címér, t. i. kék, aranynyal damascirozott alapon jobbra ágaskodó egyszarvút, infula és pedum alatt jobbra-balra oroszlánféle állatoktól támogatva, jön elő az Úr mennyben emene-

tele ünnepénél, és a pünkösdnél. A lapon a lombozatos madarakkal ékeskedő keretnek felső részén egy iramodó szarvast megugat az elébe futó vadász eb, míg a guggoló vadász reá lő, alul pedig a csalitból fába fogódzva egy vadász jő elő, míg agara feléje van fordítva; balra egy hegyen egy vár látszik, melyből Zágrábot akarnak csinálni. Amint az állatok, úgy maguk a diszítványok is hanyatló ízlésről tanúskodnak. A változott címér miatt pedig méltán lehet kérdezni, vajjon ketten készítették-e ezen kéziratot, közköltészen, vagy az első főpap halála után a másik adta-e a költséget e diszítés befejezésére? — A helybeli régészek feladata, hogy e kérdéseket megoldják; oly rövid idő alatt, és csak egyes munkák láttára me-részség lenne határozólag fellépni akarni.

*

A látott fényesb kéziratok sorában van még egy főpapi könyv: Liber pontificalis ordinis, melynek eleje és vége vastag papírra, de nagyon szabályosan van írva, míg közepe nyomtatványból áll. Itt is vannak festett keretek és kezdők, de silányabban készítve, közép-szerűek; a színezés tisztátalan, az aranyozás fényes. A sokoldalú csipkés címér olaszosan babérlevél koszorúban áll, az infula fityegői lecsüngenek, vagy oldalt emelkednek, a pásztorbot hiányzik. A kék mezőnyön arany párducz ágaskodik, feje a néző felé van fordítva, jobb előlábával ormos koronát emel. Kinek a címere ez? És kié volt e szerint e könyv is? — Várjuk a feleletet címertanunk szakavatottjaitól!

A MAGYAR NEMZETI MUZEUMI SZÉCHENYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁR RENDEZÉSÉHEZ.

Közli: **Barna Ferdinánd.**

Ezután áttérhetünk a címlap rovatai ismertetésére, melynek egy rovatokkal ellátott üres példánya a túllapon látható. Ezek alakja a muzeumi könyvtárban 4^r alakú, — de lehet kisebb például, 8^d rét alakú is.

Ezek közül az I mezőre jön a rendszó (szerző neve, vagy ha ez tudva nincs, egy másik választandó szó (főnév alanyesetben) szer-zők neveinél a vezetéknev nagyobbacska betűkkel, — közvetlenül

I.	II.	III.	
		1.	2.
		3.	4.
IV.	V.	VIII.	
	VII.	VI.	
X.	XI.	XII.	

alatta s két betűközzel beljebb a keresztnév, Praedicatumok a vezeték- és keresztnév között, (tehát a 2-ik sorban) zárjel között; születési címek mint Herczeg, Gróf, Báró, hivatalos állás egyszerűen elhagyatnak.

II-ik mezőre jön a könyv signaturája, vagyis azon szak jegye (a tudományág kezdőbetűje vagy első szótaga), melyet a könyv az előre megállapított szakokból kapni fog, végre ennek alá a könyv száma, melyet a szak-repertoriumban az ábécze-szerinti rendben majdan fog nyerni.

A III-ik mező négy részre vagyis koczkára van osztva, ezek közül tetszés szerint lehet akármelyiket, de mindig következetesen egy s ugyanazon koczkát választani a könyv 2-ed, 4-ed, 8-ad ívrété megjelölésére, nálunk a 4 koczkából a melléklapok signaturája a baloldali alsó koczkán történik, a honnan első pillanatra meglátjuk fő- avagy melléklappal van-e dolgunk. Az ívrét jelölésére pedig a jobb oldali alsó koczka van használatban.

A IV-ik mező üresen marad.

Az V-ik mezőbe jön a könyv címe egész terjedelmében, ha be nem férne, folytattatik az alatta lévő VII-ik mezőn. Itt vigyázni kell a következőkre:

a) hogyha más rendszó választatott, nem pedig a szerző neve (anonym művek), az I-ső mezőn lévő rendszó helye itt üresen hagyatik, és egy zárjel közé foglalt nyugjellel (——) helyettesítetik, a nyugjelet oly hosszúra kell hagyni, mint a mennyi helyet

foglalhatna el a rendszó, a melyet helyettesít, akár legyen az így kiválasztott rendszó első, középső avagy utolsó szó a könyv címében, az különbséget nem tesz, nyugjellel kell pótolni, ezenkívül szükséges még a könyv címének következő első főnevét írónnal aláhúzni, hogy egyenlő kezdetű műveknél, avagy ugyanegy szerzőnek több műveinél az ábécze-rendet ennek első kezdőbetűi szerint sorozhassuk egyiket a másik után, mások ez utóbbi esetben a kiadás évére vigyáznak, s ez dönt, de az első biztosabb s az időrendet fenn lehet hagyni a még netalán így is előfordulható kétség esetében való eligazodásra, p. o. több kiadásoknál, úgy hogy először a betűrend, s azután döntsön az időrend.

b) Igyekeznii kell, hogy a mű címe a felső nagyobb mezőn (a vízszintes vonalig kiférjen s a másik alatta álló mezőt lehetőségig ne kelljen igénybe venni, azért ha a hosszúnak tetsző címet úgy lehet rövidíteni, hogy tiszta s teljes értelme marad, ezt bátran lehet tenni, de arra nagyon kell ügyelni, hogy rövidítés a cím első sorában teljességgel ne történjék, s a cím első szavai teljes betűhűséggel írassanak le, tehát a rövidítést csak a 2-ik, 3-ik sat. sorban lehet tenni. Fogalmazni, kikerekíteni, egyszóval változtatni nem szabad, az összes rövidítés csak is jelzők és pleonasticus mondatok kihagyására terjedhetvén ki, s ezt mindig nagy vízszintes apró vonalakkal vagy pontokkal szükség megjelölni. A 17-ik században divatozott igen hosszú könyvcímeknél azonban elég lesz az 1-ső vagy 2-ik pontig, vagy pontosvesszőig menni, meddig t. i. az ember egy egész mondatot kap, azután pedig oda írni, sat.

c) Ha a mű több kötetből áll, általánosságban már e mezőn ki kell tenni, hogy hány kötet? itt a következőkre kell ügyelni: 1. külön vannak-e ugyanazon műnek egyes kötetei bekötve vagy sem? 2. teljes-e a mű az utolsó kéznél levő kötettel, vagy még várunk hozzá? 3. egész-e a mű, avagy hiányos?

Mihelyt valamely mű több kötetből áll, a cím leírása után azonnal megjegyezzük a mezőn, hogy 2 voll. vagy magyarul 2 kött. a mi annyit tesz: két kötet külön kötve, vagy pedig 2 köt. együtt, s ez annyit tesz, hogy a mű két kötete egybe van kötve; 4 köt. 2 dbban annyit tesz, hogy a mű két-két kötete van összekötve. Így jelezzük a kötet-számot, midőn a mű teljes; ha azonban nem teljes és még várunk hozzá, akkor így: vol 1. 2. 3., mikor mind együtt van már s többet nem várunk, oda írjuk hogy „complet“ vagy magyarul „teljes“; ha a mű hiányos, oda írjuk hogy „defect“ vagy

magyarúl „hiányos“. Csonka műveknél a lapozás is itt történik, ha csak a mű czíme hosszasága miatt nem kénytelen az ember az alatta lévő mezőn folytatni a czímleírást; a lapozás ilyenkor mindig zárjel közt történik ( ), megkülönböztetésül a nem hiányos művek lapozásától, mely szabadon történik.

A VII-ik vagyis a vízszintes vonal alatti mezőn ugyanazt, a mit több kötetes műveknél az előbbi mezőn csak általánosságban említettünk volt meg, azt t. i. hogy hány kötetből áll, itt már teljesebben részletezzük ilyformán:

I kötet . . . . . 4 + 112 + 2.

II kötet . . . . . 150 + 4.

ha össze vannak kötve, így:

{ I kötet . . . . . 4 + 112 + 2.

{ II kötet . . . . . 150 + 4.

Ugyanegy műnek egybekötött részeit mindig inclaválni kell.

A VI-ik mező üresen marad, de e mezőn czélszerűen lehet a gyűjtőművek lapszámozását oszkoztatni, hogy így a felvételök első pillanatra különbözőnek tűnjék fel a több kötetes műveketől, ezekről elég annyit tudni, hogy a felvétel ezeknél is ugyanaz, mint a több kötetes műveknél, vagyis a részletezés az V-ik mezőn történik, s mivel ezeknél utalások mindig vannak, az egyes szerzők neveiről a főczímlap rendszavára, az ily utalólapokon a társ-művek következésrendjét is ki kell tenni arab számjeggyel, erre a helyet tetszés szerint választhatni, lehet a II-ik mezőn a signatura alatt, lehet a négyfelé osztott III-ik mező egyik üresen hagyott kockáján is, így N. 1. vagy N. 2. mi a signatura alatt a mező sarkán, jobbra jegyezzük meg azért, mert nálunk e kockák más czélokra vannak elfoglalva, különösen a mi könyvtárunkban elég számos összekötött művekre, minthogy ezeknél a többiekről mindig visszaútalás történik a legelső mű czímlapja rendszavára, s rendezésünk szelleme azt hozza magával, hogy a czímlapoknak a különféle elbánású könyvek különbségéhez képest úgy kell felvéve lenniök, hogy egy pillanatra tudni lehessen, valamely czímlap minő könyvet képvisel, — ebben rejlik az oka a mi rendezésünkben dívó többféle jelzéseknek.

Összekötött művek újabb időben ritkán avagy alig fordulnak elő, annál gyakoribbak voltak régenten, midőn nem ritkán a legheterogenebb művek is összekötöttek, s minthogy könyvtárrendezésekben sok bajt okoznak, a legtöbb könyvtárakban szétbontatnak s úgy bannak el aztán velök, s legfeljebb csak az egészen homogen tár-

gyazatúakat hagyják együtt, minthogy ilyenkor a szakosztály megválasztását nem akadályozzák s gyűjteményeknek tekintetnek. A müncheni udvari könyvtárban azonban rendszeren együtt hagyatnak, s az elbánás az, hogy az összekötöttek közül csak a legelső láttatik el a főcímlapon a szak jegyével, a melybe tartozik, a többnek pedig a föllap hátán csak a rendszavaik íratnak le sorba, úgy, a mint következnek a bekötés rendjében. — egymás alá, azután az így elszámolt rendszavak útmutatása szerint az illető könyv, mely szakba való tartozandóságára való tekintet nélkül csak útaló (csak hogy teljesb) lapok vétetnek fel; ugyanezen eljárás követetett eddig a muzeumi könyvtárrendezésben is, a mostani könyvtárnok azonban ezek szakszerű signaturáikkal való elláttatását, s a szakrepertoriumaikba való bevezettetését szintén kívánatosnak találván, ennek életbe léptetését elrendelte. Ennek akként tettünk eleget, hogy az útaló lapok négyzet $\boxed{+}$ rovata felső szélső kockáját fordítottuk e cézélra, s ott láttunk el minden ily összekötött művet a könyv tartalmához képest külön signaturával, s úgy iktatott be az illető szakrepertoriumba is, de külön szám nélkül, csupán útalással az első mű signaturájára és számára.

Egyetlen kötetet képező művek lapozása mindig a IX mezőn történik, és pedig úgy, hogy elkezdvén a mű címlapján legelőbb az előszó, felajánlás és bevezetés lapjait jegyezzük olyan számmal, a milyen van a könyvben használva, azután megyünk magára a műre, s kiteszszük ennek is a számát, végre a tárgymutatóra sat. s mindezeket egymástól egy + jeggyel választjuk el, p. o. X + 160 + 5. Ez annyit tesz: előszó X lap, maga a mű 160 lap, tárgymutató 5 lap. Ha térképek, tervrajzok, táblázatok, arez-, avagy tájképek, kő- vagy aczélmetszetek, avagy bármi néven nevezendő ábrák és műmellékletek vannak, ezeket is mindig gondosan ki kell tenni. Régibb könyveknél mindez bonyolódottabb, de leírásokat a helyszűke nem engedi.

A VIII-ik mezőre jön első sorban a nyomtatás helye, ez alá 2-ik sorban az évszám, 3-ik sorba a könyvnyomtató czég neve.

X. mezőre jön a mű nyelvezete, melyen írva van.

XI. mezőre a könyv származata (provenientia) péld. az ajánlékozó neve. —

XII. mezőre jön a könyv kötésének minősége: díszkötés (selyem, bársony), egész bőr, szattyán, borjú-bőr, sertés-bőr, félbőr, vászon, félvászon, kemény kötés. (Itt a magyar könyvtározás terminológiája érdekében valóban nagyon kívánatos volna valamely megállapodás létesítése.)

A könyvezímek lemásolásánál s illetőleg címlapok felvételénél különös figyelmet érdemelnek az útalások (Rückweise) és pedig

a) egyik rendszőről a másikra.

b) Fordító vagy commentator nevééről a szerző nevére.

c) Gyűjtő-műveknél az egyes szerzők neveiről a fő-cím lap rendszavára.

d) Összekötött műveknél minden többi hozzákötött műről az első helyen bekötöttnek rendszavára.

Ezekhez jönnek végre az egészen homogen tartalmú apróbb röplevelekből s ívekből, a milyenek: egyletek s intézetek évkönyvei, hirdetményekből s az alakított gyűjtemények s az ezek ismertetését lásd alább.

Az útalásokat az ide mellékelt kitöltött cím lapok világosabbá fogják tenni.

Itt még csak azt kell jól megjegyezni, hogy a fölapon azt a szót, a mely az útalásnak tárgyául szolgált, mindig alá kell húzni ténítával, továbbá azt, hogy az egyes könyvekről felvett fő- és mellék lapokat czélszerű lesz házi fonallal avagy pamuttal lazán összekötni, hogy így a legutolsó műveletig (repertoriumokba igtatás- és számok-kal ellátásig) együtt maradásuk biztosítva lehessen.

1. Egyszerű felvétel mintája útalás nélkül.

Szentgyörgyi József	V Zool.		8-r.
	A legnevezetesebb Természeti dolgok esmereti. Az alsóbb iskolák számára készítette (—————) I Darab. XIX réztáblákra metszett rajzolatokkal		Debreczenben 1803 Szigethy Mih. által.
			XXXII + 33° + 25 + 25 + XIX rézm. tábla.
magy.			félbőr kötés.

2. Fordító nevééről szerző nevére útalás mintája. a) Főlap.

Homer	II A. gr.		
	( ) Iliása. Iskolák számára magyarázta és kiadta Ponori <u>Thewrewk Emil</u>	Wigand K. F. könyvnyomdája 1862.	8-r.
		92 ll.	
görög-magy.	P. Thewrewk E. úr ajándoka.	egész vászon.	

3. Fordító nevééről szerző nevére útalás mintája.
b) utaló vagy is melléklap.

Thewrewk (Ponori) Emil	II.		
	-	A. gr.	8-r.
	Homer Iliása		
	V. Ö: Homer.		

Gyűjtőmű fő- és melléklapja felvételének mintája.

a) főlap.

Házi-könyvtár	III Hung e.		
			8-r.
I.	A „szent István társulat“ Évkönyve, 1871.	Pest, 1871.	
II.	Pór Antal: Szent István király. Történelmi tanulmány, 1875.	Nyomt. az Athenaeum	
III.	Zádori János: Földünk helyzete a mindenségben, 1871. és így tovább, minden egyes műről útaló-lapot veszünk fel és a hol, mint itt is, a tartalom vegyes, a négyzet $\boxplus$ szélső felső (2) kockáján az egyes műveket külön szakjeggyel láthatjuk el az útaló-lapokon, mint az összekötött művekről említém.	nyomdá- jában.	

Gyűjtőmű fő- és melléklapja felvételének mintája.

b) melléklap.

Pór Antal	I Nr. 2.	III. Hung. h.	
		Hung e.	8-r.
Szent István király.			
V. Ö: Házi-könyvtár. NB. 1. Itt a könyvtár szóra is kell fölvenni egy útalást, így: Könyvtár (Házi) NB. 2. A mű azért kapta a főlapon a Hung e. szakt, mert a kiadó sz. István társulat adja ki, — különben vegyes tartalmánál fogva a Varia szakba jönnek.			

A gyűjtemények kétfélék lehetnek, u. m. *a*) egyletek, társulatok, intézetek évről-évre kiadatni szokott s azon egy czímet viselő évkönyvei, kiadványai, sőt ide tartoznak a schematismusok s naptárak is, ha t. i. mint például a „Nemzeti Kalendárium“, több évek során át folyvást megjelennek, — ha a rendszó időközben változott volna, ezen útalással mindig könnyen lehet segíteni; *b*) apróbb röpiratok s nyomtatványok, p. o. hírlapok, hirdetmények, köszöntő versemények, falragaszok, dissertatiók, sät., az elbánás ehhez képest szintén kétféle, az elsők az intézet, egylet, társulat czégét kapják rendszóul, a másodrendbeliek mindig e szót „Gyűjtemény“, az elsők ha mind együtt vannak, szakadatlan sorban futhatnak, a másodikfélék lehető újabb szaporulatok számára, vagy szökő számokat kapnak az első és utolsó egyed számain belül, péld. 566—666 az első és utolsó szám, a közbensők tehát nem futnak szakadatlan sorban, hanem ilyenformán 560, 563, 566 s egész a végső 666 számig, vagy pedig mindnyájan csak egyetlen számot kapnak, de a külön egyedek az útaló lapokon (mert ilyen mindegyik kap), szintén szökődöső rendben tört számokat kapnak, péld. $\frac{415}{1-100}$ lehet őket összekötni, de tekintettel az újabb szaporulatok lehetőségére, czélszerűbb őket tokokban helyezni el.

A tisztelt olvasót arra kívánom figyelmeztetni, hogy ezen ismeretetés csak a m. nemz. muzeumi könyvtárrendezést tartotta szem előtt, a mivel tehát épen nem akarom azt mondani, hogy a czímlapoknak rovatokkal ellátása mulhatatlanul szükséges, de azt igen is mondom, hogy a leírás szabályai ugyanazok, akár legyen a czímlap rovatokkal ellátva, akár nem, a különbség mindössze is annyi, hogy a második esetben a czímet egy tiszta, lehetőleg 4° vagy 8° papírra leírjuk s csak is a szakot (signaturát) teszszük legfelül külön ennek felibe, a papír közepére a fölapon, jobbfelül széltül ha melléklap.

II. Ezek után áttérhetek a II-ik műveletre, a könyvek szakonkénti felállítására.

Midőn az egyes könyvek czímlapoztatnak: minden egyes mű szakosztálya felíratik ugyan a maga helyére (a II. mezőn), de még most számot nem kapnak, hanem a helyett a czímlapok (mind a fő-, mind az útaló-lapok) egyelőre csak az illető könyvbe tétetnek s minden könyv a maga helyére (értvén itt most már az illető szakot, s ezen belül az illető ívrétet is) eltétetik, s folytattatik a munka egész addig, míg valamennyi mű felvéve nincs (e betűszerinti sorakoztatást czélszerű mindjárt a felvétellel egyidejüleg megkezdeni, s az egy napi felvételt naponként beosztani az illető szakba), ekkor a fő czím-

lapok rendszavai útmutatása szerint a könyvek minden szakban ívrétenként ábécze szerint rendeztetnek, s ennek megtörténtével, minthogy most már a könyvek ábécze-rendben állanak, mind a könyvek, mind a rólok felvett fő- és melléklapok folyó számokkal, mindazáltal lehető szaporulatok számára hézagok hagyásával szabály szerint elláttassanak, a folyó-szám a könyv táblájára is és pedig belül legfelül írónnal feliratik, s ha paizsacsok (etiquette) vannak, ennek megfelelőleg minden könyv sarkára egy ily paizsacs ragasztatik, melyre mind a signatura, mind a szám, melyet kapott, feliratik, s ezzel a könyvek felállítása megtörtént.

Szükségesnek látom itt még azon figyelmeztetést, hogy ugyanegy szak 3 ívréte 2° 4° 8° ugyanegy repertoriumba fognak ugyanjönni, de azért a számozást minden ívrétben előlről kell kezdeni.

III. A fő- és mellék, vagyis útaló lapok eddig együtt voltak, mindenik a maga helyén az illető könyvben, most onnan szakonként ábécze-rendben kiemeltetnek s a repertoriumok készítéséhez lehet fogni.

Ennek készítése abból áll, hogy a szakonként és ívrétenként ábécze-rendben elrakott fő-czímlapok útmutatása szerint a könyvek címei ugyanily rendben s lehető rövid kivonatban a repertoriumokba íratnak, s ez képezi a könyveknek szak- és egyszersmind helyi catalogusát.

Alakja lehető egyszerű, veszünk egy ívet s annak miud a 4 oldalát két-két hasábra osztjuk, legfelül egy vízszintes két ujjnyi rovatot hagyunk, azután ugyanily szélességben végig vonalozzuk az egész oldalt, továbbá baloldaltól szintén ugyanily széles rovatot hagyunk felülről lefelé a könyvek számainak beigtathatása végett, s kezdjük a beigtatást a 2-rétűeken, s a számozást újra kezdve, folytatjuk a 4- és 8-rétűeken.

Itt a következőket kell szem előtt tartani:

a) Kellő tekintettel kell lenni a majdani szaporulatokra, azért tehát a helylyel nem kell gazdálkodni, czélszerű lesz tehát egyik műtől a másikig 2, 4, 6 sőt több üres helyet is hagyni fenn a szükség kívánalmához képest. Különösen szem előtt kell tartani az oly betűket, melyek minden nyelvben vannak, hogy aránytalanul sok szerző neve kezdő-betűit képezik, az ilyenekre tehát több, a kevésbbé terjedelmes betűkre kevesb üres helyeket lehet fenntartani.

b) A címnek a repertoriumba való bevezetésénél a czimből minden felesleges magyarázatot, mellékneveket, pleonasmusokat, s hasztalan szószaporitást egyszerűen ki kell hagyni s csak is a leg-

lényegesbet kell megtartani. Ha két kiadása van egy műnek, ezt mindig ki kell tenni azon a nyelven, melyen a mű írva van, p. o. 2. edit. vagy 3. Aufl. vagy 2. kiadás, a kötetek számát úgy mint fentebb előadám 2 kött, vagy két kött együtt, vagy 4 rész két kötetben, végre az évszámot. A lap-számot nem teszszük ki.

IV. Be lévén a könyvek czímei a repertoriumokba is vezetve, következik az összes cím lapoknak a szakosztályokra való tekintet nélküli szétvetése és egy általános catalogussá ábécze-rendben való egyesítése. Itt ridegen az ábéczéhez kell ragaszkodni, és pedig: *a)* az egyes cím lapok betűrendjére s illetőleg azok sorrendjére nézve mindig a cím lap rendszava határoz; *b)* mikor két önálló műnek ugyanazon rendszava van, a mű címében legelőször előforduló főnév; *c)* midőn ugyanazon szerzőnek több műveit kell egymásra következtetni, szintén ez; *d)* ugyanazon mű több kiadásánál az időrend; *e)* eredeti mű és fordítás között mindig az eredeti jön első helyre, s csak azután a fordító és commentator.

A „FARKAS LAJOS“-féle GYŰJTEMÉNY CODEXEI A MAGYAR NEMZETI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: **Csontos János.**

(Vége.)

VI.

Juvenalis Junii Satyrae.

Hártyacodex a XV-ik századból, kis 8-adrét, 80 levél év nélkül. Fehér hártyán, olasz kézzel csinosan, de hibásan írott codex, színezett kezdő-betűkkel.

1-ső levél innenső lap homlokzatán olvasható: „Materiam et causam satyrarum hac inspice prima“ —, a satyrák inscriptiója a következő: „Junii Juvenalis aquinatis Satyricorum etc.“, a szöveg pedig kezdődik ezen szavakkal: „Semper ego auditor tantum nunquamne reponam“ etc., végződik a 80-ik levél tulsó lapján: „Utleti phaleris omnes et torquibus omnes.“ — A lapszéleken és a sorok között, a corrector igazításai láthatók.

Juvenalis Decimus Junius, legkitünőbb romai satyrikus költő, sokkal ismeretesebb a magyar közönség előtt, semhogy róla tüzetesebben szólni szükségesnek tartanánk. Első században élt s száműzetésben írta satyráit. — És mintán a philologusok közt, a XVI-ik satyra valódisága vita tárgyát képezi, a tudomány érdekében föltette kívánatos, hogy a középkor írott emlékeiből közvetlenül az eltérések constatatáttassanak, s az interpolatio mellett vagy ellen minden egyes codexből új érvek meríttessenek. —

Kitünő magyar fordítását Dr. Barna Ignácztól birjuk.

Ujabbkori vörös bársonykötés. [Cod. MSS. Lat. 205.]

VII.

Laurentii Pisani presbyteri dialogi quatuor de amore.

Hártyacodex XV-ik századból, 4-ed rét 228 levél év nélkül.

Fehér hártýára, olasz kézzel igen hibásan és egyenetlen tintával írt codex, szép aranyozott Initialisokkal és lapszéli színes ékítményekkel.

1-ső levél innenső lapja, fönnt és baloldalon lapszéli arabeskes ékítményeket, alul pedig ismeretlen címert mutat fel; a Q. kezdő betű miniatúrában a szerző arczképét ábrázolja s a szöveg rubrumban capitalis betűkkel ezen szavakkal kezdődik: „Presbyteri Laurentii pisani dialogus primus etc. Quando omnipotenti Deo placuit te patrum ornatissime“ etc., — végződik a codex 228-ik levél innenső lapján: „longa pompa deduxere inde in sua abiere omnes“ — és alább „Τελος δεω etc. finis Deo laus Amen“. A codex lapszéli jegyzetekkel, valamint szövegek közötti igazításokkal bővelkedik s Farkas Lajos állítása szerint De Lavallière herezeg könyvtárából származik.

A mű tartalma erkölctani s szerzője egy Lőrincz nevű pisai szerzetes asketa, ki a XII-ik században élt.

Félbőrökötés. [Cod. MSS. Lat. 206.]

VIII.

Lucani Pharsalia.

Hártyacodex XV-ik századból, kis 8-adrét 185 levél, év nélkül.

A finom sárgás hártýára, ujjóth betűkkel csinosan írott s marginalis, valamint sorok közötti glossákkal bővelkedő codexet, kitünő kivitelű aranyos kezdők és lapszéli tuskés alakú aranyozott díszítések

ékesítik, melyek a francia könyvfestészeti iskola termékére engednek következtetni.

1-ső levél innenső lapján, melynek három szegélyét aranyozott diszítések foglalják el, a homlokozaton olvasható: „Corduba me genuit rapuit Nero prelia diri“, a szöveg kezdődik alább: „Bella per emathios plusquam civilia campos“, végződik a 185-ik levél innenső lapján: „Obsedit muris calcantem menia magnum“, lejjebb pedig rubrumban, „Explicit Lucanus“ — A codex rézecsattal diszített kötése XVI-ik századból való s külső fehér disznóbőr borítékán B. Werthern címerét tünteti elő.

Marcus Annaeus Lucanus romai költő, Spanyolország Cordova nevű városában született Kr. u. 38-ik esztendőben, romai előkelő családból. Neveltetése Rómában történt, hol Seneca által Neronak bemutatott s ettől quaestori hivatalt nyert. De Cajus Calpurnius Piso Nero elleni összeesküvésében részt vevén, 65-ben halálra ítéltetett, mely ítélettől csak ereinek önkéntes felnyitása által menekülhetett meg. Hátrahagyott műveiből legteljesebben csak a „Pharsalia“ maradt fenn, melyben a Caesar és Pompejus közötti polgárháborút történeti hűséggel rajzolja.

E műnek, mely később sok interpolationnak volt kitéve, magyar kiadását Baksay Sándor pályanyertes fordításában bírjuk.

XVI-ik századi fehér bőrkötés. [Cod. MSS. Lat. 213.]

IX.

Officium Beatae Mariae Virginis.

Czímnélküli hártycodex a XV-ik századból, 16-odré 172 levél, a végén csonka, év nélkül.

Két különböző kéz által ujjóth betűkkel írt imádságos könyv, melyben a tollal rajzolt vörös és kék színű kezdők, minden zsoltársors elején jönnek elő.

Első 7 levél naptárt tartalmaz, a 8-ik levél innenső lapja bibliai jelentőségű színes képet ábrázol, a tulsón pedig kezdődik a szöveg ezen szavakkal: „Incipit cursus de beatissima Maria virgine“, ezután következnek a zsoltárok megfelelő imádságaikkal, 172-ik levél tulsó lapján végződik a codex ezen szavakkal: „Oratio ad sanctissimum Sebastianum martyrem.“

Ujabbkori bőrkötés. [Cod. MSS. Lat. 235.]

X.

Officium Beatae Mariae Virginis.

Hártyacodex XV-ik századból, 8-ad rét 125 levél év nélkül.

Finom vékony hártára, újgóth betűkkel szépen írott imádságos könyv, mely a francia könyvfestészetnek egész tárházát tünteti előnkbe. Nagyobb és kisebb gyönyörűen festett, minden zsoltársors elején előforduló Initialisok, váltakozó arany, vörös és kék alapszínben, ragadják meg első pillanatra figyelmünket; a lapszéli ékítmények arany alapszínben, virágokat, gyümölcsöket, madarakat s egyéb grotesk alakokat phantastikus egyvelegben mutatnak fel; de a mi a codex fődiszét teszi, úgy ez kétségkívül azon nagyobb szabású bibliai jelentőségű 11 miniature-kép, melyeknek mesteri kivitele a burgundi hercegek műpártoló bőkezűségét hirdeti. Ily imádságos könyvek költséges kiállításuknál fogva ritkaságok közé tartoznak, megrendelésre gazdag főurak számára készültek s Franciaországban XIV-XV-ik században a Valois nemzetségből származott királyok és hercegek áldozatkész pártfogása mellett, érték el tökéletesítésök tetőpontját.

A codex első 3 levele francia naptárt tartalmaz, 4-ik levél innenső lapján kezdődik a codex kék színben: „Inicium sancti evangelii secundum Johannem Gloria tibi Domine.“ etc. — 125-ik levél innenső lapján végződik a codex: „per dominum nostrum jesum christum filium tuum qui tecum vivit et regnat etc.“ A tulsó lap üres.

Ujabbkori bőrkötés.

[Cod. MSS. Lat. 236.]

XI.

Orarium seu Officium Beatae Mariae Virginis.

XV-ik századbeli németalföldi hártacodex, 12-ed rét 204 levél.

Sárgás hártára, újgóth betűkkel 2 apácza által csinosan írt holland imádságos könyv, melyet igen szép Initialisok, Miniaturák s lapszéli grottesk diszítések ékesítenek.

Első 8 levél naptárt tartalmaz, 9-ik levél innenső lapján rubrumban kezdődik a szöveg: „Hyr beghint onser leuer“ s. t. b., a 88, 95, 98 és 139. levelek jobbszéli ékítményei le vannak vágva, 209-ik levél innenső lapján végződik a codex ezen szavakkal: „Scriptum et explicitum est praesens orarium per me sororem Aleidim Reineri ordinis sancti Johannis hierosolimitani Sacre domus in pratis Werphum. Anno nostre salutis

M. VI quinto kl. Januarias. Illuminatum vero et rubricatum per sororem Kunnegundiz ejusdem ordinis et domus Anno domini natiuitatis ejusdem VIII kl. Octobris.“ — A codex íratási ideje tehát az írás, díszítés s a szöveg sajátosságai után ítélve, 1406-ik esztendőre esik, írta Reiner Alexa, festette Kunekunda verfeni jánosrendi szerzetesnők s az általuk kitett évszámból négy C. vagyis 400 év maradt ki.

Az egykoru sárga rézesattokkal díszített kötés borítékja, egy XII-ik századi latin biblia-codexből vétetett.

[Cod. MSS. Holland. 6.]

Duodec.

Más nyelvű codexek.

XII.

Nowi Zákon.

Cseh papircodex XV-ik századból, 2-od rét 275 levél elején csonka.

Papirra 2 hasábon újgóth betűkkel szépen írt Biblia, mely a cseh könyvfestészet igen szép miniaturejait s lapszélékítményeit egyesíti magában. Tartalmazza az új szövetségi könyvekből a következőket: Négy Evangelistát Máthénál kezdve, Pál apostol leveleit a Romaiakhoz, Korinth. Galath. Ephes. Philip. Thesalon. Timoth. Titus, Filemon és Zsidókhoz, Apostolok cselekedeteit, az ugynevezett kánoni könyveket: Jakab, Péter, János és Judás leveleit, végre az Apocalypsis könyvét. — Ezután következnek böjti (quadragesimales) epistolák, végződik egy Regestrummal super epistolis dominicalibus.

Az eredeti szöveg elejéről, hiányzik az előbeszéd s Máté evangéliumából majdnem 4 fejezet; mely hiány azonban, a codexben előforduló hiteles jegyzet tanúsága szerint, egy magyarországi születésű esztergommegyei pazmaneumi növendékpaptól, névszerint Holly Jánostól 1807-ben sajátkezűleg pótoltatott, ugyanattól a Hollytól ki később mint szláv költő ismertebb nevet vívott ki magának.

Az eredeti szöveggel kezdődő legközelebbi most 6-ik levél innenső lapján, folytatólagosan kezdődik az első hasáb ezen szavakkal: „geho po wssy Syry.“ a 64—78, 84, 107, 119 és 141. levelek csonkák; 259-ik levél innenső lapján az Apocalypsis végén olvasható:

„Dokonana gest řecz Noweho zakona leta božieho Tisice./
cztyristeho Ssedesateho dewateho etc. skrze Waclawa ngekdi u

Swateho Wojteha prebiwajiciho Majstra skolniho we Wiligu S. gakuba Apostola. Budiž Bohu chvala czest.“ Eszerint a codex Csehországban, Venczell nevű sz. adalberti iskolamester által íratott 1490-ben; 275-ik levél innenső lapján vége szakad a codexnek ezen szavakkal: „mnoho gest w nebesych amen“ — és alább: „stan se wule bozy amen.“ — E codex valamikor a Pazinaneumé lehetett, mert a 8-ik levél tulsó lapjának szélein olvassuk: „Novum Testamentum Manuser. Bohem. colleg. Pazman. sub cura PP. Soc. Jesu. Viennae Catalogo inscriptum sub littera B. No. 1667.“, de a „habent sua fata libelli“ ismeretes mondás, rajta is teljesedésbe ment.

Uj bőrkötés

[Cod. MSS. Boh. 26.]
folio.

XIII.

Liber choralis hymnorum Ritualium in Ecclesia
orientali usitatorum.

Görög papircodex XVI-ik századból, 12-ed rét 323 levél, cím és év nélkül.

Pamutpapíron, (charta bombycina) kis görög betűkkel írott, görög egyházi énekes könyv, melyben a dallamok az egész codexen keresztül, nem vonalokon fekvő hangjegyekkel, hanem fekete és vörös neumákkal vannak jelölve.

1-ső levél innenső lapján vörös színű Initialissal, melynek a codexben nagy számmal előfordúlnak, kezdődik a szöveg: „Κυρίε“, stb. szóval, végződik 323-ik levél innenső lapján: „δευτερονος : v.“ szóval; a tulsó lap üres.

Ujabb kori hártyakötés.

[Cod. MSS. Graec. 4.]
Duodec.

XIV.

Pamphilia.

Olasz hártyacodex a XVI-ik századból, 4-ed rét 133 levél, ismeretlen szerzőtől év nélkül.

Szép fehér hártján, olasz cursiv betűkkel esinosan írt s aranyozott kezdőkkel ékeskedő codex, zöld alapszínben aranynyal festett lapszéli díszítésekkel.

A francia „Saluts d'amour“ vagy az olasz „Bocaccio Fiametta“ ízlésében, két szerelmesnek prózában és versekben írt levelezései, képezik a codex tartalmát.

1-ső levél innesső lapja mind a négy szélein, gyönyörű ékítményeket festett és aranyozott alakokkal s egy ismeretlen monogrammot tüntet elő; a szöveg inscriptiója arany capitális írással a következő: „Pamphilia ad ill. d. de. s. p. e.“ mi így olvasható: P. ad illustrissimum dominum deiphebum salutem petit egregie; az L. kezdő betű egy ünnepi mezben öltözött előkelő hölgyet ábrázol ijjal egyik s nyíllal másik kezében; a szöveg kezdődik: „Lantiqua et diu observata.“ s. t. b., 133-ik levél innesső lapján végződik a codex ezen szavakkal: „et amia damni pensando habbi al cuna uolta compassione Vale.“ — Előbbi közvetlen birtokosa szerint, De La Vallière herezeg könyvtárából való.

Félbőr-kötés.

[Cod. MSS. Ital. 60.]

Quart.

A CROUY-IRODALOM.

Közli: **Thallóczy Lajos.**

A Crouy családnak az Árpádoktól való leszármazására vonatkozó kérdések évtizedeken át élénk érdeklődéssel, majd elkeseredett szenvedélyességgel foglalkoztatták nemcsak hazánknak, hanem Olasz- és Franciaországoknak történészeit. A tudományos discussióba politikai czélatok vegyültek. A közrebocsátott munkák és röpiratok egész kis könyvtárt képeznek. Nagy részök egészen ismeretlen maradt nálunk. Úgy vélem, jó szolgálatot teszek, midőn azokat jelen czikkemben könyvészeti rövidséggel megismertetem.

Crouy János Claudius és öccse Ferencz Miklós 1790-ben a grenoblei kir. törvényszék előtt leszármazási pört indítottak. E rendkívül érdekes és bonyolódott esetet leszármazási és történelmi szempontból, ugyanez időtt következő munka írta le:

— Chronologie historique des ducs de Croy. A Grenoble. De l'Imprimerie de J. M. Cuchet 1790. 4°. 307 l.

E mű szolgál alapjául, a később négyfelé is elágazott vitának. Ugyanez évben még, Koppi Károly egyetemi történettanár karolta föl e tárgyat, és pedig Crouyt védőleg; meg is lakolt érte. Műve ily czím alatt jelent meg:

— *Jus electionis quondam ab Hungaris exercitum, historia stirpis Arpadianae. Cum tab. genealogica Ducum Croavicorum. Viennae, 1790. 8°. XII. és 64. l.*

Schwartner Márton szintén egyetemi tanár, csak egy évig maradt adós a felelettel; már 1791-ben jelent meg Koppit keményen czáfelő munkája

— *De gente Croviaca, Hungaria Regum stirpis Arpadianae haereditario successioneis juri non ad-versa. Pestini, 1791. 8°. 64 l.*

Ez időtől fogva a vita inkább a folyóiratokban: a Tudományos Gyűjteményben s egyebütt folyt, a két pártot jeles közjog- és történetírónk Fejér György, s a Crouy védőjeként Érdy János képviselték. Az utóbbi 1848-ban, talán nem is épen minden politikai czélzat nélkül, egy igen becses és a vitát egészében felölelő munkát bocsátott közre.

— Magyarországi Crouy nemzetségnek története, nemzékrende és oklevéltára. Budapest. Egyetemi könyvnyomda. 1848. XX. 4°. 91 l.

E munkára Fejér György azonnal felelt, éles critica alá véve az Érdy hivatolta okleveleket. Horváth Mihály is, az újabb dolgozatban, a vitának e stadiumában fölmerült okleveleket veszi bírálat alá. Fejér, művének e czímet adta:

— A Croyi nemzetségnek III. András királyunk Felicius nevű fiától való származtatása historiai gyom. Gyomlálta Fejér György. Budán, 1848. 8°. 25 l.

Érdy János a megszakadt vita fonalát 1861-ben vette föl ismét.

— Az ujjonnan megbírált magyarországi Crouy nemzetség négy okiratának időszámítása. Vizsgálta Érdy János. Pest, 1861. 8°. 31. l. czímű munkát írván.

Magyar részről a vita eddig távolról sem volt politikai színzetű, csak mint közjogi s történelmi curiositás tekintetett. A hatvanas évek elején azonban, midőn III. Napoleon saját czéljainak elérésére semmi eszközt nem kimélt, a Crouy-Este pör nem kis fontosságú szerepet játszik. Közvetve hazánkat is érdekelte, s ha a kérdés politikai czélzatát nem is támogatták sokan, érdeket mégis keltett. Olaszországban b. Nyáry Albert, ki e vita legalaposabb és legszakavatottabb ismerője, továbbá Kápolnai, Veratti modenai jog-

tanár és ügyvéd, Franciaországban Coston és Germain Sar-
rut, hazánkban Botka Tivadar, s a Svájcban Rakovszky
vitték a főszerepet.

A vita legelőször hírlapokban folyt. Nyáry ugyanis 1862-ben
a milanoi „Perseveranza“-ban s később a modenai „Panaro“-
ban historiai fejtegetések alapján azt a következtetést vonta:

„hogy Posthumus István VII. Azzo halála után, Beatrix, Aldo-
brandini estei marchio leánya által: a törvényes Este-utód, s hogy
Azzo őt jogtalan erőszakkal fosztotta meg örökségétől, a ferrarai
hercegséget Obizzo nevű fattyú-unokájára ruháztatva át. A Crouyak
pedig István utódai — tehát az estei marchio című őket joggal
illeti. — Kápolnaitól pedig ily című önálló röpirat jelent meg:

— „A Crouy-nemzetség.“ Turin, 1862. 8°. 60 l.

Veratti Nyáry cikkeire röpiratban felelt:

— *Sopra alcune quistioni genealogiche rela-
tive alle case D' Este e D' Arpad Lettera Storico-
giuridica de Cav. Bartolomeo Veratti. Modena-
Soliani, 1863. 54. l.*

(E röpirat Nyáry fejtegetéseivel ellentétben azt állítja, hogy
István nem lehetett Azzo utóda, mivel Obizzo ez utóbbinak törvényes
unokája volt. Crouy, Istvántól való származását pedig olasz szempont-
ból kétségbe vonja).

Nyáry a Panaroban írt e röpiratra *confutatio, — mely ter-
jedelemre nézve fölér egy-egy röpirattal — mire Veratti ismét
önálló, ily című iratban felelt:

— *Intorno ad Alcune quistioni genealogiche
relative alle case d' Este e d' Arpad. Risposta de
Cav. Bartolomeo Veratti al Sig. Bar. Alberto Nyáry
di Nyáregyháza. Modena, Soliani, 1864. 8°. 80 l.*

(E munkában már határozottan tagadja a Crouyak Árpárida
származását).

Míg Veratti művét írta, francia részről Coston kezdte meg a
vitát Crouy-ellenes, ily című munkájával, melyet Veratti is fölhasznál.

— *Les Arpad et les Crouy-Chanel par M. le Co-
ston. Montélimar. Bourron. 63. l.*

(E munka csak 80 példányban nyomtatott).

Nyáry védelmére olasz részről Manzini, francia részről
Germain Sarrut vállalkoztak következő munkáikkal:

— La legitima dei governi assoluti! Quistione di diritto sul titolo di Marchese d' Este fra il principe Francesco Augusto Crouy-Chanel d' Ungheria e Francesco duca di Modena, cenni storici e legali publicati Da Luigi Manzini. Modena, Meneti. 1863. 4°. 60 l.

(Nyáry confutatóinak kivonata olasz színezetű, politikai reflexiókkal föleresztve.)

Germain Sarrut volt képviselő és ügyvéd, ki már előbb is foglalkozott e kérdéssel s *Les fils D' Arpad, étude historique*. Paris, Dentu. 1861. 8-r. 239 l. czimű tanulmányt írt, Coston ellenében nagy történelmi apparatussal lépett föl. Munkája e czímen jelent meg:

— *Les fils d' Arpad (Crouy-Chanel de Hongrie) et leurs attracteurs. Nouvelle étude historique*. Turin Schièpatti. 1864. (máj. 20) 8°. 102 l.

Rakovszky pedig Sarrut 1861. műve nyomán német munkát publicált ily czim alatt:

— *Das legitime Recht der Arpaden, oder die Antwarschaft der Prinzen Crouy-Chanel auf den ungarischen Königsthron. Nach authentischen Notizen und Original-Urkunden aus dem XIII. u. XIV. Jahrhundert, ergänzt mit neugeschichtlichen Daten. Von einem Magyaren. Chur. 1863. Hitz. 8°. 62 l.*

Nyáry a Panaroban s a turini lapokban folyvást erélyesen megfelelt támadóinak, bár számos hang szólt mellette, nevezetesen:

— *Gli stati uniti D' Europa o la barbarie considerazioni dell' abate Jacopo Leone*. Torino. Arnoldi. 1864. 8°. 93 l.

Míg Olaszországban a vita mindenfelé érdekgerjesztőleg folyt: addig nálunk csakis Botka vette föl a keztyűt, nem egyenesen Nyáry, hanem francia védője, Sarrut ellen. („Budapesti Szemle“ 1862. 47—52. f.), melyre Nyáry külön magyar munkával felelt:

— *Postumus István és az estei örökség*, írta B. Nyáry Albert. Modena. Cappelli Antal. 1863. 8-r. 175 l. (300 pld.).

Nyárynak ismételt confutatioira megint Veratti felelt:

— *Di alcuni Documenti relativi ad Obizzo II. D' Este e sopra il metodo confutatorio de Sgr. B. Alberto Nyary. Saggio il Osservazioni del Cav. B. Veratti. Modena. Soliani. 1864. 8°. 87. l.*

(E művében már felad egy sánchezot: már nem tagadja, hogy Obizzo fattyú, caak a mellett kardoskodik, hogy nem volt házasságtörésben nemzett. Megjegyezzük, hogy Veratti iratai körülbelül 1000 példányban nyomattak).

Francia részről Sarrutnek Coston felett:

— *Les Crouy-Chanel et leurs adulateurs, B. de Coston. Paris, Dentu, Galerie D' Orleans 13. Montélimar. 8°. 70 l. (csak 80 pld.).*

Sarrut sem maradt adós feleletével:

— *La lutte des fils D' Arpad. Germain Sarrut. Turin. L' Unio editrice. 1865. 8°. 128 l.*

Az összes vitát összefoglalva s azt historiai criticával megrostálva, Nyáry Albert felett, nagy terjedelmű s pazar izléssel kiállított munkával:

— *La questione Arpad-Estense studio storico-araldico de B. Alberto Nyáry di Nyáregyháza, Torino, 1865. 8°. Tipogr. Favale. 232 l.*

(E munka egyike a legritkább modern műveknek, összesen csak valami 20 példánya található. Eredetileg 300 példányban nyomtatott, de közbejött akadályok miatt a raktárban a szó szoros értelmében elrothadt. A szerző csak nagy ügygyel-bajjal kapott néhány példányt. E munkának ritka historiai és közjogi becse van, de kevésbé ismert).

E művel a Crouy-vita bezáratott. A közbejött olasz háború, a magyarországi államjogi alakulás s a beállott alkotmányos időszak nem voltak alkalmasak, a practicus eredménnyel ugyan nem kecsegtető, de mindenesetre érdekes vita folytatására. Újabb történétíróink legnagyobb részben, a kérdést Crouy-ellenes szempontból tárgyalván, azt már befejezettnek tekintik.

A magyar irodalom 1876-ban.

Negyedik közlemény.

[Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1876-iki évszámmal vannak jelezve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértem a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát, az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni sziveskedjenek.]

- Áldor Imre.** A haza bölese. Emlékkönyv. (Franklin-társ. 8-r. 2, 253. l.)
- Almási Tihamér.** A miniszterelnök bálja. Eredeti vigjáték. 2. kiadás. (Grill Károly. 8-r. 30 l.)
- Altisztek kézikönyve.** I. oszt. 4. kötet. Oktatás a fegyverügy- és ezéllövészetben. 25 ábrával. — A gyalogsági ásó használata (Linnemann rendszere után.) 16 ábrával. — Szolgálati szabályzat. III. rész. Gyalogság- és vadászesapat. (Teschén, Prochaska K. 16-r. 50, 67, 26 és 39 l. Egy-egy kötet ára 20 kr.)
- Ugyanaz. II. oszt. 2. kötet. Illetékek. Szállítmány-vezetés. — Függelék: Előléptetési szabályzat. — Kiszolgált altisztek ellátására vonatkozó törvény. (Teschén, Prochaska. 16-r. 140 l. ára 20 kr.)
- Antal Géza és Réczey Imre.** Kovács József tanár sebészi kóródája a budapesti királyi magyar egyetemen 187¹/₂., 187²/₃. és 187³/₄. tanévben. 44 fametszetű ábrával. (Franklin-társulat. 8-r. 6, 160 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Balás Árpád.** Rétmívelés és legelőkezelés alapvonalai. Gyakorló és tanuló gazdák szükségéhez mérten. 3 könyv. táblával. (Tetty Ferd. és társa bizom. 8-r. IX, 128 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bárány Ignác.** Magyar Nyelvkönyv. II. füzet. Nyelvoktatás az összetett mondat körében. 6-ik, a népiskolák tantervéhez alkalmazott kiadás. (Laufer Vilmos. 8-r. 96 l.)
- Bárány Ignác.** Nyelvgyakorlatok. II. folyam. 6-ik kiadás. (Laufer Vilmos. 8-r. 63 l. ára 28 kr.)
- Bartha János.** A tűzoltás Kolozsvárt. Tűzoltók és a tűzoltás iránt érdeklődő közönség számára. C. D. Magirus és L. Jung után a kolozsvári viszonyokhoz alkalmazva. (Kolozsvár, Stein János. k. 8-r. 68 l.)

- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. I. kötet. VI. füzet. II. kötet. I. füzet. (Nagy-Kanizsa. Szerző. 321—382 és 1—64 l. ára 6 füzetnek 3 frt, 12 füzetnek 6 frt.)
- Bókai János.** A garatmögötti tályogokról (abcessus retropharyngealis) és a garatmögötti nyirk-mirigylobról (lymphadenitis retropharyngealis) gyermekeknél. A pesti szegény-gyermekkórházban észlelt esetek alapján. Kiadta tagjai számára a magyar orvosi könyvkiadótársulat. (A társulat sajtója. 8-r. 4, 79 l.)
- Böcklin Báro.** Bevezetés a harcztéri szolgálatbani rendszeres kiképzetéshez. Németből fordította Bobor Gyula. 3. kiadás az 1874. évi szolgálati szabályzat II. része szerint átdolgozva. (Nagy-Beeskerek. Nyomat. Pleitz Fer. Pál. 8-r. 48. l.)
- Cervantes Saavedra Miguel de.** Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha. Spanyolból fordította s bevezette Györy Vilmos. Kiadja a Kisfaludy-társaság. Negyedik kötet. (A második rész második fele.) (Athenaeum. 8-r. 496 l. ára a 4 kötetnek 10 frt.)
- Csaba tragédiája.** Drámai költemény. (Tettye Nándor és társa. 8-r. XXIV, 410 l.)
- Császár Károly.** Számtan a középiskolák alsó osztályai számára. 1. rész. Második teljesen átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. VII, 88 l. ára 60 kr.)
- Cserei József.** Tavaszvirágok. (Weizmann testvérek könyvnyomdája. Kis 8-r. 36 lap.)
- Dalmady Győző.** Nyáry Pál emlékezete. Emlékbeszéd. Elmondatot Nyáregyházán, Nyáry Pál síremlékének felállításakor 1876. aug. 19. (Kiadja a Nyáry-Emlék-bizottság. 8-r. 37 l.)
- Dely Mátyás.** Állatorvosi jó tanácsok. IV. könyv. A beteg sertés orvoslása. (Falusi könyvtár 21. füzete. Franklin-társulat. 8-r. 168 l. ára 50 kr.)
- Deutsch Gerson.** El a deficizzel. Visszapillantás a közelmultra és tanács a szűkségben. (Hungaria könyvnyomda- és kiadó-társulat. 8-r. 22 l. ára 10 kr.)
- Doleskó Teréz.** Szegedi szakácskönyv. Irta Rézi Néni. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 8-r. 6, 373 l. kötve.)
- Egyetemes Magyar Encyclopaedia.** Kiadja a Szent-István-Társulat. 13. kötet. Só—Zwingli. (Szt.-István-Társulat. 4-r. 4, 430, IV. l. ára 1 frt.)
- Emlékfüzér,** melyet nagyságos és főtisztelendő Lichtensteiger Regis Ferencz úrnak, apát s kalocsai főszékesegyházi kanonoknak, mint ujon kinevezett érseki helynöknek névünnepén ajánlanak hódoló tisztelői Kalocsán 1876. júniushó 16-kán. (Kalocsa. Nyomatott Malatin és Holmeyer érseki nyomdászok betűivel. 4-r. 13 l.)
- Erődy Dániel.** „Buda halálának“ széptani tanulmánya. (Esztergom. Szerző. Zilahy Sám. bizom. 8-r. 72 l. ára 80 kr.)
- Falusi könyvtár.** 20. 21. füzet. (L. Rendu Victor, Dely Mátyás.)
- Farkas László.** Az évszakokról. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 12-r. 71 lap ára 50 kr.)
- Fehér Ipoly.** Kísérleti természettan az újabb elméletek alapján szerkesztett kézikönyv középtanodák felsőbb osztályai számára. 2. javított kiadás. 2. fele. (Franklin-társulat. 8-r. 358—652 l. ára 2 frt.)
- Fejes István.** Egyházi beszédek. II. füzet. (Klein Alfréd. 1877. n. 8-r. 262 l. ára 2 frt.)

- Fejes István.** Egy szép asszony. A Kisfaludy-társaság által 50 arannyal jutalmazott költői beszély. (Klein Alfréd. 1877. k. 8-r. 53 l. ára 60 kr.)
- Fekete Ferencz.** Utmutató kántorkönyv. Ujra átdolgozta, bővítette és hangjegezte Sohlya Antal. 4. bővített kiadás. (Szeged. Burger Zsigmond özvegye. 4-r. VIII. 288 l. bolti ára 5 frt 50 kr.)
- Ferencz József.** A vallás külformáinak befolyása a hitéletre. (Különnyomat a magyarországi protestánssegyelet 1876-ki évkönyvéből. Kecskemét. Lauko Károly. 8-r. 28 l. ára 30 kr.)
- Figyelő.** Irodalomtörténeti közlöny. Szerk. Abafi Lajos. I. kötet. 1. füzet. 1876. Július. (Aigner L. 8-r. 64 l. ára 80 kr.)
- Freeskay János.** Találmányok könyve. Ismeretek a kézmű és műipar mezejéről. A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter megbízásából és az országos magyar iparegyesület felügyelete alatt több ide vágó munka alapján. I. füzet. (Franklin-társulat. lex. 8-r. 1–32 l. ára 40 kr. Az egész négy kötetből vagy 40 füzetből áll.)
- Fürdők István.** Tereptan és tereprajzban. Tekintettel a terepnek katonai czélokra való leírására; II. füz. (A „Honvéd-könyvtár“ 7. kötete. Pesti könyvnyomda-részevény-társaság. 8-r. 65–96 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- Gáspár Imre.** Babérok. Magyar költészeti gyűjtemény. (Grill Károly. 8-r. XVI, 351 lap.)
- Gáspár Imre** válogatott költeményei. (Grill. 8-r. 181, 3 l. ára 1 frt.)
- Grósz Lajos.** Évi jelentés a magyar királyi államvasutak orvosi szakaszaiban 1875. év január 1-jétől 1875. év december 31-ig gyógykezelt betegekről és az összes egészségügyi szolgálatról. Jahresbericht u. s. w. Magyar és német. (M. k. Államvasutak. 4-r. 41 l.)
- Gundy Mihály.** Egyház-politikai czikkezesek. („Hunyadi Mátyás“ intézet. n. 8-r. 484, 1 l.)
- Gyógyszer-Árszabvány** az 1872-dik évben kiadott „Magyar Gyógyszerkönyv“-hez, részben átnézve és gramm súlyra átszámítva. Hivatalos kiadás. (Kiadja az általános magyarországi gyógyszerész-egylet. 8-r. 36 l.)
- Hahn-Hahn Ida** grófnő. Az iskolamester leánya. Társadalmi regény. Fordította Nagy Antal. I. II. kötet. (Nyomt. a „Hunyadi Mátyás“ intézetben. 8-r. IV, III, 326, 1 és 2, 324 l.)
- Hauke-Környei.** Egyetemes földirati tankönyv középiskolák használatára. Átdolgozta Cherven Flóris. 2. kötet. Európa. (2. osztály számára). (Lampel R. 8-r. 136 l. ára 60 kr.)
- Házi könyvtár.** 21., 22. (L. Szent-István-Társulat Évkönyve. Kriesch János.)
- Hettinger Ferencz,** Strausz Dávid Frigyes. Életkép s irodalmi tanulmány. H. F. után Trias. (Üрге László. 8-r. 69 l. ára 40 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** A tarka könyv. 150 erkölcsi elbeszélés. Kis gyermekek számára. A 4. német kiadás után magyarítá egy gyermekbarát. 8 színes képpel. 3. jav. kiadás. (Athenaeum. 8-r. 335 l. ára 1 frt 80 kr.)
- A honüdv zászlaja.** Dithyrám. Hálás viszhangúl Dr. Lutter Nándor tankerületi főigazgató úrnak az érettségi vizsgálatot megnyitó beszédére. Kaloosán 1876. évi június hó 13-án. (Kaloosa. Nyomat. Malatin és Holmeyer. 4-r. 7 l.)

- Honvédkönyvtár.** 7. 11. kötet. (L. Fördök István és Kárpáthy Kamill.)
- Horác levele a Pizókhoz.** Fordította Édes Albert. (Aigner Lajos. 8-r. 24 l.)
- Ipolyi Arnold** besztercebányai püspök által a magyar árvizkárosultak javára rendezett mű-, ipar- és történeti emlékek kiállítására küldött egyházi mű- és régiség-tárgyainak névsora (Ipolyi A. 8-r. 12 l.)
- Ipolyi Arnold.** Magyar mű- és történeti emlékek kiállítása. Műtörténeti tanulmány különös tekintettel a magyar ötvös- és zománczműre. Különnyomat a „Századok“-ból. (Nyom. az Athenaeum r. társ. nyomdájában. 8-r. 78 l.)
- Irányítási segédkönyv** a magy. kir. postahivatalok használatára. Összeállította a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi magy. kir. miniszterium postajárati irodája 1876. április 1-jén. Instradirungs-Behelf zum Gebrauche der kön. ung. Postämter, bearbeitet im Postcours-Bureau des kön. ung. Handelsministeriums. 1. April 1876. (Ministerium. 8-r. 4, 257 l. Magy. és ném.)
- Jámbor Pál.** Mesék az ifjúság számára. Idegen költők után. (Szabadka. Szerző. Tettey Ferd. és társa bizom. 16-r. 96 l. ára 30 kr.)
- Jézus sz. szívének gyermeke,** vagyis az úr Jézus isteni szívének tisztelete ájtatos gyermekek számára. Irta a ki pap és gyermekbarát. Németből a 4. kiadás szerint magyar nyelvre áttétetett. (Bucsánszky Alajos. 16-r. 64 l.)
- Jókai Mór.** Felfordult világ. 2. kiadás. (Jókai Mór munkái. Népszerű kiadás. 98. 99. szám. (Franklin-társulat. 8-r. 281 l. ára 80 kr.)
- Jövő löversenyek** naptára. 1876. I. rész. (L. Sárkány Ján. Fer.)
- Kállay István.** Magyar történeti életrajzok népiskolák számára. A tiszántuli ref. egyházkerület népiskolai tanterve alapján. Második javított s szavalmányokkal bővített kiadás. (Debreezen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 112 l. ára kötve 30 kr.)
- Kárpáthy Kamill.** Katonai irálytan. A magy. kir. honvédség használatára 185 minta és példával. A m. kir. honvédelmi miniszter által elfogadott tan- és kézikönyv. 4. 5. füzet. (A „Honvédkönyvtár“ XI. kötet. Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8-r. 193 - 256 és 354 l. Egy füzet ára 40 kr.)
- A képviselőház** könyvtárának czimjegyzéke. 1876. évi márczius 27-én. (Képviselőház. n. 8-r. 4, 181 l.)
- Kerényi Ede.** Magyarország történetének időrendi átnézete a legrégebb időkől a jelenkorig. 2. kiadás. (Klein Alfréd. 8-r. 39 l. ára 36 kr.)
- Klamarik János.** Psychologia vagyis lélektan mint tapasztalati tudomány. A legújabb írók, különösen G. A. Lindner után. (Lauffer Vilmos. 8-r. VI, 170 l. ára 1 frt 28 kr.)
- Kolgyári C. Titusz.** A zsidók világuralma. Tanulmányvázlat a történet és a jelenkor vívmányai alapján. (Fekete Bernát bizománya. 8-r. 8, 58 l. ára 1 frt.)
- Kövesy Károly.** Jós és esaló vagy szabadkőmives és a rózsakeresztes. Elbeszélés, (Rautmann Fr. k. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Kriesch János.** Hasznos és kártékony állatainkról. Kézikönyv. II. rész. Halak Fامتsetekkel. (Házi könyvtár. XXII. Szent-István-Társulat. 8-r. 8, 149 lap.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a magyarok történetében kérdések és feleletekben. 10. javított kiadás. (Lampel R. 8-r. 111 l. ára 30 kr.)

- Lengyel Armin.** Az isten utjai vagy: a megtört nyakasság. Elbeszélés. (Rautmann Fr. k. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Liliomszirmok** Gonzagai sz. Alajos életéből. (Kalocsa. Nyomt. Malatin és Holmeyer. 16-r. 2, 12, 2 l.)
- Lunn József.** Apró félreértések. Vigjáték. Angolból fordította N. N. (Nemzeti színház könyvtára. 22. füz. Pfeifer F. 8-r. 32 l. ára 40 kr.)
- Lutter Nándor.** Számtani példatár a népiskolák használatára. I—IV. füzet 3. a meterrendszer szerint átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. k. 8-r. I. 56 l., II. 32 l., III. 32 l. és IV. 40 l. ára I. 20 kr., II. 10 kr., III. 10 kr. és IV. 15 kr.)
- A magyar gazdasszonyok** országos egyletének évkönyve 1875—6. (Radnyánszky A. könyvnyomdájából. 8-r. 37 l.)
- A magyar jogászyülés évkönyve** 1876. évre. Szerkesztette Siegmund Vilmos. 6. évf. I. kötet. (Kiadja a magyar jogászyülés. 8-r. 203, 4 l.)
- A magyar korona** területén lévő állami és vasuti távirdák statistikája az 1875. évről. Kiadja a fölmivélés-, ipar- és kereskedelmi magy. kir. ministerium. (Nyomatta Hornyánszky Victor. 4-r. 127 l. és 4 grafikai tábla.)
- A magyarországi Jánosrendi háromfoku szabadkőmives nagypáholy** szervezete. 5876. június 24. (Fanda és Frohna könyvnyomdájából. 4-r. 4, 48 lap.)
- A magyarországi protestáns-egylet évkönyve.** [Az 1876-ki keeskeméti negyedik közgyűlés naplója.] Szerkesztette Laukó Károly. [A magyarországi protestáns-egylet kiadványai. IX. kötet.] (3-r. 69 l.)
- Magyarországi rendeletek tára.** X. folyam. 1876. Hivat kiadás. 2. füzet. (Zilahy S. n. 8-r. 81—160 l. ára 50 kr.)
- Magyar statisztikai évkönyv** szerkeszti és kiadja az országos magy. kir. statisztikai hivatal. 3. évfolyam. 2. rész. (4-r. 5, 473—857 l.)
- Magyar statisztikai évkönyv** szerkeszti és kiadja az országos magy. kir. statisztikai hivatal. 3. évfolyam. 1874. Statistisches Jahrbuch für Ungarn. Verfasst und herausgegeben durch das königl. ung. statistische Bureau. 3. Jahrgang. Magy. és ném. (4-r. 4, X, 481—867 l.)
- Mezei István.** A falusi rablók vagy az elveszett gyermek. Elbeszélés a közel multból. (Rautmann Fr. k. 8-r. 64 l. ára 25 kr.)
- Mihók Sándor.** Magyar Compass. Pénzügyi és közgazdászati évkönyv. 1876. IV. évfolyam az 1875-ik évi mérlegekkel. (Szerző. Tettey Ferd. és társa bizom. n. 8-r. XLVIII, 329 l. magyar-német, ára kötve 3 fnt 50 kr.)
- Nagy Antal.** Hitelemzés példákban, vagyis a katolikus hit- és erkölestan rövid foglalata. 1. kötet. (Nyom. a „Hunyadi Mátyás“ intézetben. n. 8-r. V. 661, XLI, 4 lap.)
- A nemzeti színház könyvtára.** 22., 35. füzet. (L. Lunn József, Toldy L.)
- Névy József és László.** Gyakorlati irálytan. I. rész. Okiratok. 2. javított kiadás. (Aigner L. 8-r. 176 l. ára 1 fnt.)
- Névy László.** Stilisztika. Az irály s írásműszerkezet általános szabályai. Az új tanterv szerint a középiskolák számára. II. rész. Szerkesztettan. Prózái olvasmányokkal. (Kókai L. 8-r. VIII, 224 l. ára 1 fnt 30 kr.)
- Ney Ferencz.** Deák Ferencz emlékünnepele a budapesti IV. kerületi községi nyilvános főreáltanodában, 1876 ik évi március hó 25-én. (Rudnyánszky A. könyvnyomdájából. 8-r. 20 l.)

- Nicolas Ágost.** A francia forradalom főelve és ennek eredményei. Fordította Erdélyi Ferencz. (Ürge László. 8-r. 106 l. ára 50 kr.)
- Nicolas Ágost.** A hit mestersége. Bölcsészeti előkészítés a keresztény hit megszerzésére. Magyaritá Bernatsky Ferencz. 2 kötet. 2. olesó kiadás. (Aigner L. 8-r. IV, 335 és VIII, 291 l. ára 2 frt.)
- Novák Sándor.** Kereskedelmi számtan. Kereskedelmi, polgári- s ipartanodák számára valamint magántanulásra. 1. rész. (Grill Kár. 1877. 8-r. 4, VI, 255 l.)
- Az olasz boszuja.** Elbeszélés. (Rautmann Fr. k. 8-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Oltványi Pál.** Tájékoztató útmutatás a különféle egyenes-adók bevallása, tárgyalása és fölebbezése iránt Magyarországbán. 2. bőv. kiadás. (Szeged. Szerző. 8-r. XII, 241 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Az ördög-asszony,** vagy: az élve eltemetett. Történeti beszély. 1—19. füz. (Bécs és Prága. Bensinger Zsigm. 8-r. 268, 252, 302 és 1—86 l. füzet ára 25 kr.)
- Pap János.** Természetrájk elemei. A közléptanodák alsó osztályainak használatára. 2. és 3. rész. Növény- és ásványtan. 2. átnézett s részben módosított kiadás. (Lampel R. 8-r. 4, 79 l. ára 50 kr.)
- Dr. Rafael Pór és mágnás,** vagy az ujkor rabszolgái. Tört. beszély. 1—10 füz. (Bécs és Prága. Bensinger Zs. 8-r. 474 és 1—6 l. füzetenkint 25 kr.)
- Rendu Victor.** A földmívelés alapelvei. Franciaából közli Grubicy Géyza. (Falusi könyvtár 20. füzete. Franklin-társulat. 8-r. 93, 2 l. ára 50. kr.)
- Sárkány Ján. Fer.** A magyar és osztrák birodalomban tartandó lóversenyek hitteles programjai 1876-ra és némely ivadék-versenyek a jövő évekre. (Pesti Lovar-egylet. 8-r. XV, 156 l.) [A borítékon ezen cím van: Jövő lóversenyek naptára. 1876. I. rész.]
- Schüch Ignác.** A lelkipásztorkodástan kézikönyve. A harmadik bővített német eredeti után a magyar viszonyokhoz alkalmazott második kiadás. Fordították a győri nagyobb papnevelde Szent-Imre-Egyletének tagjai. (A „Hunyadi Mátyás“ intézet nyomása. 8-r. 2, 536 l.)
- Schwiedland Frigyes.** Francia nyelvten iskolák és magántanulók számára 4 folyamban. 4. folyam. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 232 l. ára 80 kr.)
- Sophokles.** A trachisi nők. Tragoedia. Az eredeti versmérték szerint fordította Csiky Gergely. (Temesvár. Szerző. n. 8-r. 66 l. ára 70 kr.)
- Spielhagen Frigyes.** Üllő és kalapács. Regény. Fordította H. Batta Szilárda. 2. kötet. (Lampel Robert. 8-r. 341 l.)
- Sujánszky Antal.** Egyházi beszéd, melyet Sz. István Magyarország első apostoli királyának ünnepén 1876. aug. 20-án Budán tartott. (Bécs. Szerző. 8-r. 17 l.)
- Suppan Vilmos.** A közléptanodai didaktika alapvonalai. (Székely - Udvarhely. Gyertyánffy. 8-r. 64 l. ára 80 kr.)
- Szabó Endre.** Költményei. Kiadta Koesi Sándor. Szerző arezképével. (Koesi Sándor. 8-r. 163 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Száz mese képekkel.** Francia után. 3. teljes kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 211, 4 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Szegedi szakácskönyv.** (L. Doleskó Teréz.)
- Szemák István.** Német mondatan. Tanodai és magánhasználatra. 2. jav. kiadás. I. rész. (Franklin-társulat. 8-r. 144 l. ára 70 kr.)

- A **Szent-István-Társulat** Évkönyve. 1875. (Házi Könyvtár. XXI. Kiadja a Szent-István-Társulat. 8-r. 106 l.)
- Tankó János.** Világtörténelem. A reáliskolai tanulók használatára. A legújabb tanterv szerint. II. rész. Középkor. Az V. osztály számára. (Lampel R. 8-r. 2, 182 lap.)
- Terklau.** A katolika istentisztelet szelleme avagy az egyházi személyek, helyek, szerek, eselekvények s idők magyarázata. Az algyrnasium és reáliskolák számára ford. Dornis Gáspár. 4. jav. kiad. Lampel R. 8-r. 4, 183 l. ára 80 kr.)
- Toldy I.** A jó hazafiak. Vigjáték. (Nemzeti színház könyvtára. 35 füzet. Pfeifer. 8-r. 82 l. ára 40 kr.)
- Tompá Mihály.** Virágregék. 5. kiadás. (Franklin-társulat. 1877. 8-r. 275 lap.)
- Az 1876. évi **törvények** gyűjteménye. 1. rész. I—XVIII. t. cz. (Eggenberger. k. 8-r. 208 l. ára 1 frt.)
1876. évi országgyűlési **törvényezikkek**. III. füzet. XVII—XXXVI. (Ráth M. n. 8-r. 209—324 l. ára 80 kr.) — ugyanaz zsebkiadás (16-r. 401—632 l. ára 80 kr.)
- Az 1876. évi **törvények** gyűjteménye. Hivatalos kiadás. III. füz. XVII—XXXVI. (Zilahy S. n. 8-r. 249—420 l. ára 80 kr.)
- Az 1876-ik évi **törvények** gyűjteménye. Hivat. kiadás. III. füzet. XVII—XXXVI. (Zilahy S. 16-r. 433—720 l. ára 90 kr.)
- (Törvények).**
- Törvényezikk** a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról. A hivatalos kiadás hű lenyomása. (Eggenberger. k. 8-r. 36 l. ára 30 kr.)
- 1876-dik évi XXVIII. **törvényezikk** a népiskolai hatóságokról. (Ráth M. n. 8-r. 15 l. ára 2) kr.)
1876. XXVIII. **törvényezikk**. Népiskolai hatóságok. Hivatalos kiad. (Zilahy S. n. 8-r. 16 l. ára 16 kr.)
- A **tudomány- és mű-egyetemi olvasókör** évkönyve. 4. évföl. 187³/₆. (Nyom. Vodianer F.-nél. 8-r. 53, 3 l.)
- Turgenjev.** Az óra. Egy aggastyán elbeszélése. Fordította Csukási Józsefné. (Aigner Lajos. 8-r. 69 l.)
- Twain Márk** és Warner Károly Dudley. Az aranyozott kor. Amerikai regény. Angolból fordította Mudrony Pál. 3 kötet. (Athenaeum. 8-r. 226, 221 és 282 lap. ára 3 frt.)
- Az **üdvözítő** kopogtatása az ember ajtaja előtt. (Nyom. Hornyánszky V. 8-r. 51 l.)
- Varga József** és Zibrinyi Gy. A kulturharez áldozata, vagy egy bezárt s számkivetett pap viszontagságai. Katolikusok számára németből. (Ürge László. k. 8-r. 63 l. ára 30 kr.)
- Varga Lajos.** Keresztyén egyháztörténelem. Kézirat gyanánt kiadták hallgatói. II. kötet. A reformatio utáni korszak. (Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Béla. 1870—1876. n. 8-r. X, 735 l. ára 4 frt 70 kr.)
- Winternitz Károly.** Olvasásjáték 4—6 éves gyermekeknek számára. A német eredeti kiadás után magyar nyelvre alkalmazá Maties Imre. 5. megjobb. kiad. (Franklin-társulat. borítékban. ára 1 frt.)
- Wolkenberg Gyula.** Olvasókönyv. Felsőbb nép- és ismétlő-tanodák ipariskolák és magán-növendékek használatára. 2. kiad. (Aigner L. 8-r. 192 l. ára 50 kr.)

- Yrnerius.** Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye II. Pandekták. Kérdések és feleletekben. (Eggenberger. 8-r. 80 l. ára 80 kr.)
- Zeliczy Dániel.** Miről szól a közegészségi törvény? (Debreczen. Kiadja a debreczeni orvos-gyógyszerész-egylet. 8-r. 28 l.)
- Zimmer Alajos.** Vezérfonal a méter-rendszerhez, a pénzügy-, vám- és adóórség stb. számára. [2. kiadás.] (Arad. Szerző. 8-r. 141 l.)
- Zimmermann Jakab.** Természettrajz. Ipar-, nép- és ismétlő-iskolák számára. V. újra átdolgozott kiadás. (Kecskemét. Galliaféle könyvkereskedés. [Gallia E.] 8-r. 46 l. ára füzve 16 kr., kötve 20 kr.)
- Zsaskovszky Ferencz és Zsaskovszky Endre.** Karénekes Kézikönyv. [Manuale musico-liturgicum.] 2. átdolgozott és bővített kiadás. (Eger. Kiadók. 4-r. X, 312, 2 l. ára füzve 3 frt 60 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Buchbinder L. B.** Die Herrgottsmörder. Volksstück mit Gesang. (Rautmann Fr. 8-r. 37 l. ára füzve 60 kr.)
- Budapest főváros statisztikai hivatalának közleményei.** Német fordítás. Publicationen des statistischen Bureaus der Hauptstadt Budapest. XI. (L. Kőrösi Josef.)
- Catalog der Bildergalerie des National-Museum.** (Druck des Athenaeum. k. 8-r. 47 l. ára 30 kr.)
- Deutsch Gerson.** Fort mit dem Deficit! Rückblick auf die Vergangenheit und Rath in der Noth. (Hungaria Buchdruckerei u. Verlagsverein. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Felsmann Josef.** Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ungarischen Anmerkungen. 1. Th. 5. durges. Aufl. (R. Lampel. 8-r. 180, 4 lap.)
- Grósz Ludwig.** Jahres-Bericht über die in den ärztlichen Bezirken der königl. ungar. Staatseisenbahnen vom 1. Januar bis 31. Dezember 1875 behandelten Kranken, sowie über den gesammten Sanitätsdienst. (L. Grósz L. Évi jelentés.)
- Heinrich Gustav.** Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehranstalten, insbesondere für Obergymnasien und Oberrealschulen. I. Bd. Mit einem Grundriss der Poetik und erklärenden Anmerkungen. 3. vermehrte und verbesserte Auflage. (R. Lampel. 8-r. VIII, 304 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Höhr Daniel.** Lehrbuch der Arithmetik für Untergymnasien u. verwandte Lehranstalten. Zweiter Theil. (Für die dritte und vierte Klasse. (Hermannstadt. Wien. Verlag von Sallmayer u. Comp. 8-r. 4, 171 l.)
- Instradirungs-Behelf** zum Gebrauche der königl. ung. Postämter, bearbeitet im Post-Cours-Bureau des kön. ungar. Handelsministeriums 1. April 1876. (L. Irányítási segédkönyv.)
- Kőrösi Josef.** Die Sterblichkeit in der Stadt Pest in den Jahren 1872 u. 1873 und deren Ursachen. Uebersetzung aus dem Ungarischen. [Mit einer graphischen Tafel.] [Budapest főváros statisztikai hivatalának közleményei. Német fordítás. Publicationen des statistischen Bureaus der Hauptstadt Budapest XI.] (Berlin. Budapest f. v. tulajd. Stühr-féle könyvkereskedés kiadása. 4-r. VIII, 172 l. ára 5 márk.)

- Langraf Moritz.** Deutsche Sprachlehre mit Uebungsaufgaben. 2. Theil. Die Satzlehre. 8. vermehrte und verbesserte Auflage. (Lampel. R. 8-r. 2, 111, 3 lap)
- Mihók Alexander.** Ungarischer Compass. IV. Jahrg. (Tetty F. és társa. 8-r. XLVIII, 329 l. ára 3 frt 30 kr.)
- Mittheilungen a. d. Jahrbuche der kön. ung. Geol. Reichsanstalt.** IV. Band. 2. Heft. (L. Róth Samuel.)
- Municipal- und Gemeinde-Gesetze in Ungarn.** Eine Zusammenstellung geltender Gesetze. (Hermannstadt. Drottleff Jos. és társa. 8-r. X, 120 l.)
- Publicationen d. statistischen Bureaus d. Hauptstadt Budapest.** XI. (L. Kőrösi J.)
- Reflexionen aus der Geisterwelt.** Durch die Medien des Vereines „Spiriter Forscher“ in Budapest. Ein Werk für geistige Wissenschaft und Belehrung. Herausgegeben vom Vereins-Comité Anton Prochaszka, Adolf Grünhut. III. Bd. I—II. Lieferung. (Druck v. Ph. Wodianer. 8-r. 32 és 64 l. kötet ára 4 frt.)
- Roder's Briefe zur Erlernung der ung. Sprache.** 2. verbesserte und vermehrte Auflage. 2. Brief. (Grimm Gustav. 8-r. ára 20 kr.)
- Roth Samuel.** Die eruptiven Gesteine des Fazekaspoda-Morágyer Gebirgszuges. [Baranyaer Comitát.] (Mittheilungen aus dem Jahrbuche der kön. ung. Geol. Reichsanstalt. IV. Band. 2. Heft. Kilián F. 8-r. 95—123 l. ára füzve 30 kr.)
- Schnierer Julius.** Commentar zum ungarischen Handelsgesetzbuch. Autorisirté Übersetzung a. d. Ungarischen. (Frankl.-Ver. 8-r. VIII, 442 l. ára 3 frt.)
- Schulwörterbuch,** deutsch-latein.-ung.-serbisches. (Lauffer V. 8-r. 171 l. ára füzve 80 kr.)
- Simon Peter.** Gedächtnissrede über Franz Deák's Tod. Nach der mit Anmerkungen versehenen zweiten Auflage aus dem Ungarischen übersetzt. (Hermannstadt. Verfasser. 8 r. 25 l. ára 30 kr.)
- Statistisches Jahrbuch für Ungarn** Verfasst und herausgegeben durch das kön. ung. statistische Bureau. 3. Jahrg. (L. Magyar statistikai évkönyv. 3. évf.)
- Szily C.** Über die dynamische Bedeutung der in der mechanischen Wärmetheorie vorkommenden Grössen. (Übersetzt aus den in Budapest erscheinenden „Műegyetemi Lapok.“ Band I. S. 165. Szerző. 8-r. 16 l.)
- Zimmer Alois.** Leitfaden zum Meter-System, für Finanz-, Zoll- und Steuerwache etc. (2. Auflage.) (Arad. Szerző. 8-r. X, 141 l.)
- Balogh Augustus Florianus** de Nemesicz. Beatissima virgo Maria mater dei Tomus II. (Agriae. Typis lycei archi-episcopalis. 4-r. 433—796 l.)
- Catalogus** duplorum, quae in bibliotheca metropolitanae ecclesiae Colocensis reperiuntur, venniue exponuntur exemplarium. (Colocae. Bibliotheca. 8-r. 4, 127 l.)
- Directorium** romano-strigoniense pro anno 1876. (Strigonii. Typis Aegidii Horák. 8-r. 116 l.)
- Monumenta catholica** pro independentia potestatis ecclesiasticae ab imperio civili. Collegit et edidit Episcopus Augustinus de Roskovany. Tomi IX—XII. (Nitriae. 8-r.) A IX. k. Supplementa ad sec. IV—XVIII. 895 l. — A X. k. Supplementa ad sec. XIX. ab a. 1800—1868 1242 l. — A XI. k. Monumenta sec. XIX. ab a. 1868—1874. 1146 l. — A XII. k. Ulteriora monumenta ab a. 1868—1874, item Supplementa ad priores XI tomos, et monumenta anni 1875. 869 l.

- Ordo divini officii recitandi sacrique peragendi pro anno 1876. in usum Cleri et ecclesiarum dioecesis Szathmáriensis editus.** (Szathmárini. Typis Ludovici. Nagy 8-r. 131 l.)
- Schematismus** Canoniorum regularium sacri candidi ac exempti ordinis Praemonstratensis regiae Canoniae et ecclesiae sancti Joannis Baptistae de castro Jászow, eidemque regia auctoritate unitarum sanctae crucis de Lel.esz, et s. Stephani proto-martyris de promontorio Magno-Varadinensi. 1876. (Cassoviae. 1876. „Pannonia“ nyomda. 8-r. 33 l.)
- Schematismus** Cleri graeci ritus Catholicorum dioecesis Eperiesiensis pro anno 1876. Ab erecte sede episcopali anno 56. (Cassovie. 1876. Typis Caroli Werfer. 8-r. 186 l.)
- Schematismus** ordinis Minorum s. P. Francisci Capueinorum almae provinciae austriaco-hungaricae pro anno a Christo nato 1876. (Typis Martini Bagó et filii. 8-r. 18, XIV. l.)
- Ježiš moja žiadosť.** Modlitebná kniha s malým spevníkom pre každého katolíckého kresťana. Z nemeckého preložila bývala slov. cirkevná literárna škola na úred, semeništi peštianskom. (Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarско-účastníarskeho spolku. 16-r. 4, 393, 7 l.)
- Knížka** Živého sw. Ruženca k úcte blahosl. Panny Marie. (Tlačou Alojsa Bučanský. 8-r. 174, 4 l. ára kötve 40 kr.)
- Rohling Angust.** Zid di'a talmudu. Preložil N. Chwojnický. (W Skaliej, tlačou Jozefa Skarniela. 8-r. 32 l.)
- Seidel Pawel.** Dejepis Uhorska a dejepissveta v krátkosti. Pre národné školy. Preložil L. W. (T. Obrázkam. Eggenberger. 8-r. 38 l. ára 35 kr.)
- Vypočítané** ceny starých mier a váh na ceny nových mier a váh. Ku potrebe slovenského obecnstva zostavil A. C. (Turč. Sv. Martin. Nakladateľ A. Cernianský. 16-r. 26 l.)
- Papíu J. P.** Cuventari besericeseci (acomadate pentru ori-ge tempu). Tomulu I. Editiunea II. (Clusiu. Cu literale si editura lui Joanu Stein. 8-r. VIII, 184 l.)
- Rusu Joane V.** Carte de lectura pentru clasele gimnasiali inferioare. (Sibiu. In tipografia lui S. Filtseh. (W. Krafft. 8-r. 155, 3 l.)
- Codice di commercio** ungarico. Articolo di legge XXXVII. dell'anno 1875. Traduzione ufficiale. (Fiume, Stabilimento Tipo-Litografico di E. Mohovich. 8-r. 2, 180 l. és 1 tábla, ára 2 frt.)
- Congrès international** statistique a Budapest. Neuvième Session du 29 Août au 11 Septembre 1876. Programme : 1. Section : Théorie et population. 2. Section : Justice. 3. Section ; Hygiène publique. 4. Section : Agriculture et Sylviculture. (Congrès. 4-r. XII, 22 l., VIII, 361 l. és 6 tábla, VI, 166 l., V, 223 l. és 1 grafikai tábla, VIII, 225 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Compass.** Finanzielles Jahrbuch f. Oesterreich-Ungaru. 1876. IX. Jahrg. 2 Theile. Herausg. v. Gustav Leonhardt (Wien, Alfred Hölder. 8-r. XVIII. 688 és XVIII. 507 l. ára papirkötésben 5 frt.)

- Directorium** pro divino officio ad usum fratrum minorum strictioris observantiae in provincia s. Crucis croatico-carniolica pro anno 1876. (Labaci. Typis Klein et Kovae 8-r. 84, III. 1.)
- Döllinger J** Ungedruckte Berichte und Tagebücher zur Geschichte des Concils von Trient. I. Bd. I—II. Abtheilung. (Nördlingen 1876. Beck'sche Buchhandlung 8-r. XXVII. 326, 277 1.)
- Fessler Ignaz Aurel.** Geschichte von Ungarn. II. verm. u. verb. Auflage bearbeitet von Ernst Klein. In ungefähr 20. Lieferungen. Preis jeder Lfg. 2. Mark. XVII. Lieferung (Leipzig, 1876. Brockhaus. 8-r. 257—384 1.)
- Hof-Kalender**, österr. kaiserl. f. d. Jahr 1876. (Wien, Hof- und Staatsdr. 8-r. 298 1. ára kötve 2 frt.)
- Giller Agaton.** Z podrózy po kraju stowackim. [Odbitka z „Gazety narodowej“] (Lemberg. Gubrynowicz et Schmidt. 8-r. 396 1. ára 3 frt.)
- Jókai Móric.** Zlati Muž. Román. Z madarskeho preložil Fr. Brabek. 2 dily. (A² arany ember.) Prága, Otto. 8-r. I. 310 1. II. 436 1. ára 1 frt 20 kr.)
- Jokaj Maurycu.** Az do bieguno pólnocnego czyli co sie potem dziato wopuszczonym statku „Tegetthof“? Romans spisanyprzez Marcina Gallusa. Wedtug notatek majtka, który zapomiany, pozostat srod lodów na statku, przetoyt Cz. O. P. (Lemberg. I. Egyesületi könyynyomda. 16-r. 342 1. ára 1 frt.)
- Kábdebo Heinr.** Bibliographie zur Geschichte der beiden Türkenbelagerungen Wiens 1529 u. 1683 mit 1 Tafel und 50 Holzschn. (Wien, 1876. Faesy et Frick. 8-r. XVIII. és 158 1. ára 4 frt.)
- Kolbenheyer Karl.** Die hohe Tatra. Mit einer Karte. (Teschen. Prochaska Karl 8-r. 8, 193 1. ára 1 frt 60 kr.)
- Die **Kriegsmacht** Oesterreichs. II. Theil. Die Armee im Felde. Mit 12 Schemas und 8 Tafeln. (Wien. Seidel L. W. und Sohn. VI, 137 1. ára füzve 3 forint.)
- Leutgeb Adolf.** Dislocation u. Eintheilung des k. k. Heeres. (Wien. Seidel L. W. u. Sohn. 12-r. 113 1. ára 50 kr.)
- Lucam Wilhelm.** Die österr. Nationalbank während der Dauer des dritten Privilegiums. Mit 46 Tabellen. (Wien, G. J. Manz'sche Bh. 4-r. VII. 209 1. ára 3 frt.)
- Magyarisierungs-Versuche**, ältere und neuere, in Ungarn, mit besonderer Rücksicht auf die Slovaken (Prag Urbanek. 8-r. 113 1. ára 40 kr.)
- Militär-Schematismus**, k. k., f. 1876. (Wien, Hof- u. Staatsdruckerei. 8-r. 996 1. ára 3 frt.)
- Programm** zum Ausbau d. oesterr.-ungar. Eisenbahnnetzes. Mit 1 Eisenbahnkarte. (Wien, in Comm. b. Carl Helf. 8-r. 50 1. 1 frt.)
- Ruthner Anton v.** Das Kaiserthum Oesterreich und Königreich Ungarn. 54., 55. Lief. Prachtausgabe. (Wien. Perles Mor. 4-r. 225—240 1. és 3 aczélmetzet, 241—256 1. és 3 aczélmetzet, ára füzetenként 1 frt 70 kr.)
- Schlosser Karl.** Neuester Geschichtskalender. VII. Jahrgang. Ereignisse von 1875. (Frankfurt a. M. 1876. Rommel Wilhelm. 8-r. 273 1.)
- Schulthess H.** Europäischer Geschichtskalender. 16. Jahrg. 1875. (Nördlingen. C. H. Beck'sche Buchhandlung. 8-r. VIII, 596 1. ára 5 frt 50 kr.)

- Skwor Johann.** Orts-Lexicon der Länder der ungarischen Krone. (Prag. 1876. Szerző. 8-r. 161 l.)
- Statistische Nachrichten** von den österr.-ungar. Eisenbahnen. IV. Bd. Wien. Meyer F. 4-r. 259 l. ára füzve 5 frt.
- Szavits Emil.** Der serbisch-ungarische Aufstand vom Jahre 1735. Historische Abhandlung. (Leipzig. Schmalzer und Pech. 8-r. 51 l. ára 99 kr.)
- Treuenfest Gustav Ritter Anton von.** Geschichte des k. k. 12 Huszaren-Regimentes. 1800—1850. Palatinal 1850—1875. Graf Haller 1875. von Fratriesevics. (Wien. Braumüller W. 8-r. 324 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Vámbéry Hermann.** Sittenbilder aus dem Morgenlande. (Berlin. A. Hoffmann et Co. 8-r. VI. 317 l. díszkötés ára 3 frt 90 kr.)
- Walzel Camillo.** Donaufahrten. 2. verm. Aufl. Mit 1 Stromkarte. (Wien, L. Rosner. 8-r. XVI. 48 l. ára 1 frt.)

Vegyes közlemények.

Hajnóczy József kéziratai és levelei. A „Könyv-Szemle“ második füzetében említve volt, hogy a nm. m. k. igazságügyminister úr rendelete folytán Hajnóczy könyvtára a kir. ítélőtábla levéltárából a Nemzeti Múzeum könyvtárába helyeztetett át. Legújabban ugyanazon levéltárból Hajnóczy kéziratai is e könyvtárba tétettek át. Ezek legnagyobb részben közjogi tanulmányok és jegyzetek, melyeket Hajnóczy az általa kiadott munkákban (De organisatione Diaetae, — De subsidiis, — Extractus legum in Hungaria de clero Catholico —) felhasználta. Figyelemreméltó egy Hajnóczy által, nyomtatott munkákból és eredetiekről, másolt magyar történelmi oklevelek gyűjteménye. Levelezései között nagy fontossággal bír Martinovicznak Hajnóczyhoz intézett tizenhét darab levele, az 1792—4. évekből, melyek a levélírónak és barátjainak jellemére és politikai szerepére meglepő világot vetnek. Azokat megfelelő helyen ismertetni fogjuk.

A Hamvay család levéltára. A történelmi Társulat jelen évi gömörmezei kirándulásának egyik nevezetes eredménye az, hogy Hamvay Zoltán ur, hamvai közbirtokos, a családi levéltárának átkutatásával megbízott Nagy Iván és Csontos János társulati tagok közbenjárására, három ládában elhelyezett levéltárát, hazafias nagylelkűséggel a M. Nemzeti Múzeumnak felajánlotta. — Az idő rövidége miatt a megbízottak csak az egyik ládát kutathatták át, s ebben

3 árpádkori, 100-nál több XIV—XV-dik századbéli oklevelet s több igen érdekes XVI—XVII-ik századi magyar leveleket találtak. Mint-hogy valószínű, hogy az át nem kutatott két láda az elsőhöz hasonló tudományos kincseket rejt magában, méltán állíthatjuk, hogy e levéltár a kiválóbb magánlevéltárakhoz tartozik. — A múzeumi igazgatóság és a család közötti tárgyalások a levéltár átvételének módzatai iránt folyamatban vannak.

Magyar könyvészeti-író Angliában. Dr. Schiller-Szinessy aradi születésű hazánkfia a cambridge-i egyetem héber kéziratának catalogusát bocsátja közre. Az első kötet imént látott napvilágot ily cím alatt: „Catalogue of the Hebreu Manuscripts preserved in the University Library Cambridge. Bey Dr. S. M. Schiller-Szinessy. Volume I. Containing Section I. The holy scriptures. Section II. Commentaries of the Bible. Cambridge. Printed for the University Library 1876.“ Mily tudományos apparatussal van a lajstrom szerkesztve, kitünteti az a tény, hogy a 248 lapra terjedő kötet 72 codex ismeretelésére szorítkozik.

A kalocsai főegyházi könyvtár többes példányait áruba bocsátja. A jegyzék ily cím alatt bocsátott közre: „Catalogus duplorum, quae in Bibliotheca Metropolitanae Ecclesiae Colocensis reperiuntur, veniique exponuntur exemplarium. Colocae, in Hungaria. 1876.“ 8-adrétű 127 lap. 3226 munka címét tartalmazza, melyek túlnyomó részben a hittudomány és a hazai történelem körébe tartoznak. Az árak mérsékeltten vannak megállapítva. A jegyzéket a kalocsai főegyházi könyvtár igazgatósága szívesen megküldi a könyvkedvelőknek.

Rosenberg testvérek könyvkereskedése közelebb egy antiquariusi catalogust bocsátott sajtó alá, mely csak hungaricákat foglal magában, és melyhez hasonló gazdag tartalmú jegyzéket hazai antiquarius még nem bocsátott közre. Az előttünk fekvő négy első ív 1546 számot tartalmaz. A jegyzéket „Régi nyomtatványok 1489—1711“ nyitják meg. Ezek között legértékesebb Pesti Gábor „Eso-pus fabulái,“ Bécs, 1536. Ezen munkából csak három példányt ismerünk. A jelen példány teljes és igen szépen van fenntartva. Ára nincs kitéve. Offerteket kérnek. Reméljük, hogy sikerülni fog e ritka munkát a Nemzeti Múzeum könyvtára számára szerezni meg, mely azt még nem bírja.

Figyelmeztetés „Valentinus Bujdosó“ úrnak. Valentinus Bujdosó a „Századok“ legújabb (VII.) füzetében bírálván ifj. Szinnyei

J. irodalomtörténeti monographiáját, a 647. lapon az időszi sziót illetőleg azt mondja, hogy a „Nova Posoniensa“ című birlapból „több e 60 példánynál eddigelé nem ismeretes“. E megjegyzését illetőleg van szerencsém figyelmeztetni, miszerint a m. t. Akademia könyvtára is bir a főt nevezett lapból 35 számot, és pedig a következőket: az 1721. évből a sept. 17-ki számot és syllabust; oct. 1, 8, 15, 22, 29. sz. és syll.; nov. 5, 12, 19, 26. és syll.; dec. 3, 10, 17, 24, 31. és syll.; az 1722. jan 7, 14, 21, 28. és syll.; febr. 4, 11, 18, 25. és syll.; mart. 4, 11; apr. 8, 22; jun. 10, 17. A mint tehát a felsoroltakból láthatni, az 1721. évből az utolsó évnegyed teljes, az 1722-ik év első negyede 3 szám hiján szintén teljes. Ennyit kívántam Valentinus Bujdosó tudomására hozni. Budapest, 1876 jul. 23. Hellebrant Árpád.

A M. Nemzeti Múzeum Könyvtára

keresi megvásárlás végett a következő műveket:

Athenaeum. 1838—42. évfolyam, 4-r. Pest. Tudományok és szépművészetek tára. Kiadták és szerk. Schedel, Vörösmarty és Bajza.

Bartal A.: Ortus et occasus imperii romanor, in Dacia mediterranea. 8-r. Pos. 1787.

Benigni v. Mildenberg J. H.: Handb. d. Statist. u. Geographie Siebenbürgens. 1—2. Band. 8. Hermannst. 1840—41.

Bertleff G.: Beiträge zur Kenntniss der Nösner Volkssprache. Gr. 8. Hermannst. 1867.

Csallner D.: Der Nösner Gau. Eine Studie. gr. 8. Hermannstadt. 1865.

Dussieux L.: Essai hist. sur les invasions des Hongrois en Europe et spécialement en France. 8. Paris. 1839.

Engel J. Chr.: Commentatio de expeditionibus Trojani ad Danubium et origine Valachorum. 8. Vindob. 1794.

Évnegyedi Szemle a magyar társadalom, politika és közművelődés köréből. Szerkeszti Gonda L. 1, 3, 4. füzet. Pest. 8. 1867—68.

Gemeinnützige Blätter. 1831. évf. II. félév és 1845. évf.

Greissing C. v.: Die Mineralquellen zu Zaizon in Siebenbürgen. Gr. 8. Wien. 1855.

Grimm J. A.: Die polit. Verwaltung im Grossfürstenth. Siebenbürgen. 3 Bde. Gr. 8. Hermannst. 1856—57.

Gyulafejérvári füzetek. Szerkeszti és kiadja Veszely Károly. 1. füzet. 8. Kolozsvár. 1861.

Hetilap. Kiadja az iparegyesület. II. évf. 1846. 4. Pest.

Hirnök. Alapítá s szerk. Balázsfalvi Orosz J. 1837. évf.

Jelenkor politikai és társas élet encyclopaediája. I. évf. 1. füzet. 8. Pest. 1856.

Kalauz. Szerk. Riedl Sz. 1864—65. évf. Pest.

Minden hazai könyvkereskedésben

a következő történelmi-, föld- és utleirási művek kaphatók:

Ballagi A. A magy. kir. testőrség története	2 frt.
Ballagi és Király. Egyetemes földrajz. 2 köt.	6 frt.
Buckle H. T. Anglia művelődésének története 5 kötet	6 frt.
Budai F. polgári lexikona. 3 köt.	6 frt.
Csengery A. munkái. 2 köt. 4 frt 50 kr. Kötve	6 frt.
Csengery A. A Történetírók és történetírás. 2 köt. 4 frt 50 kr. Kötve	3 frt.
Danzer F. Dembinszki Magyarországon.	2 frt.
Deák Farkas. Wesselényi Anna özv. Csáky Istvánné (szül. 1584. † 1649.) életrajza és levelezése.	2 frt.
Falk M. Széchenyi István és kora.	2 frt.
Fraknói V. Magyar országgyűlési emlékek. 3 köt.	13 frt.
Fraknói V. Magyar országgyűlések története. 3 köt.	5 frt 60 kr.
Gibbon E. A római birodalom hanyatlásának és bukásának története. 2 köt. 4 frt.	4 frt.
György A. Az egyetemes művelődéstörténelem vázlata.	1 frt 20 kr.
Guizot F. Az angol forradalom története.	2 frt.
Guizot F. Az európai polgárosodás története. 2 kötet	2 frt 40 kr.
Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből.	1 frt 50 kr.
Gyulai Pál. Vörösmarty életrajza. Az akadémia által koszorúzott mű. 2-ik kiadás	1 frt.
Hunfalvy J. Földrajz középiskolák használatára. I. kötet	80 kr.
Hunfalvy J. Földrajz középiskolák használatára. II. kötet	80 kr.
Hunfalvy J. P. Utazás a Balttenger vidékein. 2 köt. 4 frt 60 kr., kötve	80 kr.
Horváth M. Magyarország történelme. 8 köt.	30 frt.
Horváth M. Magyarok története rövid előadásban. 3 frt, kötve	4 frt.
Horváth M. 25 év Magyarország történelméből. 3 kötet 10 forint, diszkötésben	12 frt 50 kr.
Horváth M. Zrinyi Ilona életrajza. 1 frt 50 kr., diszköt. fényképpel	2 frt 80 kr.
Horváth M. Függetlenségi harc története. 3 köt.	6 frt.
Kazinczy F. levelezése Kisfaludy K. s körével	2 frt.
Kazinczy F. és Berzsenyi D. levelezése 1808—1831	2 frt 50 kr.
Kazinczy F. és Guzmics Izidor levelezése.	1 frt 50 kr.
Kerékgyártó Á. Magyarország története 7 köt 8 frt. Kötve	12 frt.
Kerékgyártó Á. Tíz év Magyarország legújabb történetéből	3 frt.
Kerékgyártó Á. Hazánk Evlapjai. Magyarország történetének kortani átnézete 884—1849.	5 frt.
Köváry L. Erdélyi története. 6 köt.	12 frt.
Köváry L. Erdély története 1848—1849-ben.	2 frt.
Lamartine A. Az 1848-ki forradalom története. 1 kötet	4 frt.
Lecky. A fölvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában	6 frt.
Gróf Lónyay Menyhért. Gróf Széchenyi István és hátrahagyott iratai	1 frt.

Macaulay. Anglia története 2 köt. Kötve	6 frt.
Magyar L. Délafrikai utazásai. 1 köt. 9 képpel	1 frt.
Magyar L. Délafrikai levelei. Térképpel	50 kr.
Márk krónikája a magyarok viselt dolgairól. Eredeti latin szöveg magyar fordítással. Pompás diszköt.	36 frt.
Mommsen T. A rómaiak története. 4 köt.	8 frt.
Montesquieu. A rómaiak nagysága és hanyatlása.	1 frt 42 kr.
Nendtvich K. Amerikai utazásom. 2 köt., képekkel 3 frt 70 kr. Kötve	4 frt.
Pap D. Okmánytár Magyarországi függetlenségi harcának történetéhez. 1848—49. 2 köt.	6 frt 60 kr.
Pauler Gy. Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664—1671. 2 kötet diszkötésben	6 frt.
Pesti F. A világtörténelem napjai a legrégi időtől jelenkorig. 2 kötet 10. forint. Kötve	12 frt.
Pór A. Róma története. Képekkel	2 frt 80 kr.
Quinet E. A forradalom 2 köt.	3 frt.
Rómer Flóris. Régi falképek Magyarországon.	8 frt.
Rüstow. Az 1848—49. magy. hadjárat története. 2 köt.	5 frt.
Salomon F. Magyarország a török hódítás korában.	2 frt 50 kr.
Salomon F. Az első Zrinyiek. 3 frt, diszköt.	4 frt.
Schiller Fr. A 30 éves háboru története.	2 frt.
Szabó K. kisebb történelmi munkái. 2 köt. 4 frt. Kötve	5 frt 60 kr.
Szabó K. A magyar vezérek kora. Árpádtól Szt. István koráig.	4 frt.
Szalay L. Magyarország története. 6 köt.	23 frt 12 kr.
Széchenyi I. munkái korszerű kivonatban.	5 frt.
Szemere L. összegyűjtött munkái. 6 köt. 13 frt. Kötve	16 frt.
Szilágyi S. Erdélyország története. 2 köt. 4 frt., diszköt.	6 frt.
Szilágyi S. Világtörténet.	2 frt 40 kr.
Szilágyi S. Rajzok és tanulmányok. 2 köt.	4 frt.
Szilágyi S. A két Rákóczy György fejedelem családi levelezése.	4 frt.
Vámbéry A. Közép-Ázsiai utazás.	3 frt 50 kr.
Vámbéry A. Vándorlásaim és élelményeim Perzsiában.	3 frt 50 kr.
Vámbéry A. Vázlatok Közép-Ázsiából.	2 frt 80 kr.
Vargyas E. Magyar szabadságharc története 1848—49-ben. Képekkel	4 frt.
Visontay J. Európa összehasonlító földrajza.	2 frt 80 kr.
Weber György, dr. A világtörténet tankönyve.	
1. kötet: Ókor. Füzve	2 frt 40 kr.
2. kötet: Középkor. Füzve	2 frt 40 kr.
3. kötet: Az ujkor története a francia forradalomig. Füzve	2 frt.
4. kötet: Az ujkor története a francia forradalomtól korunkig. Füzve	2 frt.
5. kötet: A magyar és német irodalom történeti vázlata és az egész műre vonatkozó tárgymutató. Füzve	2 frt 40 kr.
Wenzel Gusztáv. Magyar diplomaticai emlékek az Anjou-korból 1—3. köt.	12 frt 15 kr.
Xantus J. levelei Északamerikából. Kötve	3 frt 18 kr.
Xantus J. Utazás Kaliforniában.	3 frt 2 kr.
Id Zeyk Miklós hátrahagyott irományai. 2 köt.	6 frt.